

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Laura-Liis Tamm

**INIMVÄÄRIKA KOHTLEMISE TAGAMINE ISIKUTE
KAINENEMA TOIMETAMISEL PÕHJA PREFEKTUURI
NÄITEL
Lõputöö**

Juhendaja: Ülle Vanaisak, MA

Tallinn 2022

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2022
Töö pealkiri eesti keeles: Inimväärika kohtlemise tagamine isikute kainenema toimetamisel Põhja prefektuuri näitel	
Töö pealkiri võõrkeeles: Ensuring the treatment with human dignity upon placing of the persons to sobering on the example of the North Prefecture	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud teemal „Inimväärika kohtlemise tagamine isikute kainenema toimetamisel Põhja prefektuuri näitel”. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles koos eesti- ja inglisekeelsete kokkuvõtetega. Töö koosneb 58-st leheküljest, sisaldades nelja joonist, kahte tabelit ning kolme lisa. Lõputöö koostamisel on kasutatud 63 eesti- ja inglisekeelset allikat.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada, kas kainenema toimetamisel järgitakse inimeste inimväärikat kohtlemist lähtudes korrakaitseadusest § 42 – jooeiseisundis isiku kainenema toimetamine ning saadud tulemuste põhjal töötada välja ettepanekuid põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks. Lõputöö uurimisprobleemiks on, kas kainenema toimetatuid koheldakse nende au teotamata ja inimväärikut alandamata?</p> <p>Eesmärgi täitmiseks koostati viis uurimisülesannet; 1) anda lühiülevaade õigusaktidest, mis sätestavad inimväärika kohtlemise nõuded ja au teotamise keelu ning analüüsida teoreetilisi allikaid; 2) anda ülevaade kainenema toimetamise protokollide koostamise alustest ja sisust; 3) viia läbi vaatlus Tallinna kainestusmajas, et näha, kuidas on tagatud inimväärse kohtlemine kainenema toimetatud isikute suhtes; 4) vaadelda jooeiseisundis isiku kainenema toimetamise protokolle, tuvastamaks võimalikke au teotamise ja inimväärikuse alandamise juhtumeid; 5) võrrelda teooria ja uuringu tulemusi ning töötada välja ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.</p> <p>Andmekogumismeetoditena kasutati kvalitatiivset vaatlust ning dokumendianalüüsi ja andmeanalüüsimetodina kasutati sisuanalüüsi. Uuringus tulemuste põhjal esitati ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.</p>	
Lisad: CD, DVD jms	
Võtmesõnad: inimväärikus, au teotamine, kainestusmaja	
Võõrkeelsed võtmesõnad: human rights, human dignity, drunk tank	
Säilitamise koht: SKA raamatukogu	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Töö autor: Laura-Liis Tamm (allkirjastatud digitaalselt)</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Ülle Vanaisak (allkirjastatud digitaalselt)</p>	
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Kalvi Almosen (allkirjastatud digitaalselt)</p>	

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS	5
1. INIMVÄÄRIKA KOHTLEMISE JA KAINENEMA TOIMETAMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1 Põhiseaduslike õiguste riivete õigustus	8
1.2. Inimväärikus ja inimväärne kohtlemine	10
1.3. Kainenema toimetamise vajadus ja õiguslik alus korrakaitseaduse alusel	15
2. TALLINNA KAINESTUSMAJAS LÄBIVIIDUD EMPIIRILINE UURING.....	23
2.1 Uuringu meetodika, protsess ja valim	23
2.2 Vaatluse tulemused.....	25
2.3. Dokumendianalüüsi tulemused.....	32
2.4. Järeldused ja ettepanekud	36
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY.....	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	52
Lisa 1. Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokoll	53
Lisa 2. Vaatlusprotokoll	55
Lisa 3. Dokumendianalüüsiks koostatud tabel	58

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

KarS – Karistusseadustik

KorS – Korrakaitseseadus

LasteKS – Lastekaitseseadus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

LSV – Lähisuhtevägivald

VÕS – Võlaõiguse seadus

SISSEJUHATUS

Alkoholi tarvitamine ning sellest tingitud ebameeldiv käitumine ning häirivuse tekitamine teistele inimestele on tänapäeva ühiskonnas negatiivne sotsiaalne nähtus, mis võib tuua kaasa avaliku korra rikkumisi. Kainenema toimetamine on politsei üheks ülesandeks korrarikkumistega tegelemisel. Teema valiti, kuna kainenema toimetamisel võivad ametnikud unustada kiire töötempo ja rohkete väljakutsete kõrval isikute inimväärse kohtlemise, mis on inimese põhiõiguste tagamisel kohustuslik ning puuduvad ka vastavad uuringud. Eestis kainenema toimetatute arv kasvab. Eesti Konjunktuuriinstituudi 2020 aastaraamatus toodi välja, et 2019. aastal toimetati kainenema 15318 inimest, mis on võrreldes 2018. aastaga, kui kainenema toimetati 14803 inimest, olnud kasvutrendis (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2020, lk 81).

Kainenema toimetatakse isikud tavaliselt väljakutsete või tavapärase patrullimise käigus. On oluline, et politseiametnikud jälgiksid kehtestatud reegleid. Esimese võimalusena tuleb isik toimetada oma elu- või ööbimiskohta. Isiku toimetamisel tema elu- või ööbimiskohta tuleb olla kindel, et olenevalt joobest, saab ta üksi kodus hakkama. Töökogemused näitavad, et kainenema toimetamist vajav isik elab kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil, siis eelisjärjekorras toimetatakse isik ikkagi kainestusmajja kainenema. Kainenemise ajal jälgivad isikut kainestusmaja vastutavad töötajad.

07.07.2018. aastal kõrvaldati töölt Haapsalu politseijaoskonna patrullpolitseinik, kuna kohtles joobes isikut inimväärlikust alandavalt. Süüdistatav, täites oma tööülesandeid, pani toime võimulialduse ehk lõi arestimaja korrapidaja ruumis kainenema toimetatud isikut ühel korral rusikaga näo piirkonda (H. T. süüdistus KarS § 291 järgi kokkuleppemenetluses). Samas on Riigikohus mõistnud õigust arestimaja spetsialisti üle, kes kinnitas kainenema toimetatud öisel ajal käeraudadega kambri voodi külge (O. B. kriminaalasi karistusseadustiku § 291 järgi, 2019). „Postimehes” kajastati, et 19.07.2020. aastal suri Narva politseijaoskonna arestikambris kainenema toimetatud meesterahvas (Põhjarannik, 2020). 16.08.2021. aastal Tartu linnas, Rebase tänavalt kainenema toimetatud mees suri politseibussis (Raavik, 2021). Kõikidel nendel juhtumitel on võimalik seos inimväärlikuse alandamisega. Joobes isikud on võrreldes politseiametnikuga nõrgemad osapooled ning seetõttu võidakse neid tööülesannete täitmisel ebaõiglaselt kohelda.

Teema on **aktuaalne** just sellepärast, et politseiametniku tööülesanded on enamasti seotud põhiõiguste riivamisega (näiteks liikumisvabaduse piiramisega, isikupuutumatusse või kodupuutumatusse riivamisega). Seega on oluline, et politsei sekkumine peab olema kooskõlas õiguse põhimõtetega, eelkõige korrakaitseaduse paragrahvides 7, 8 ja 9 sätestatud põhimõtetega nagu otstarbekus, proportsionaalsus ning isiku kohtlemine tema au teotamata ja inimväärikust alandamata. Kainenema toimetamise ajal võivad politseiametnikud seda nõuet rikkuda. Seega peab vastavalt KorS § 42 lg 6-le kainenema toimetamine olema dokumenteeritud, see on üks võimalus anda hinnang kainenema toimetamise õiguspärasusele.

Teema on **uudne**, sest varasemalt pole uuritud läbi vaatluse politsei kainenema toimetamise praktikat isikute inimväärika kohtlemise tagamist. 2010. aastal kirjutas kainenema toimetamisest Tammeveski (2010, lk 6), kes käsitles oma lõputöös isikute kainenema toimetamist kaalutusõigusest lähtuvalt tollel ajal kehtinud politsei- ja piirivalveseaduse järgi. Reinson (2015 lk 6-8) keskendus oma lõputöös kodutute probleemidele, sh nende alkoholi liigtarbimisele. Rahe (2016 lk 66-70) jõudis oma magistratöös järeldusele, et kainenemisele paigutamine kuulub sotsiaalteenuse alla ning sellega peaks tegelema kohalik omavalitus. Käesolevas töös uuritakse isikute kainenema toimetamise probleeme võimalike inimväärikust ja au teotamist alandavate kohtlemise juhtumite väljaselgitamisega.

Seetõttu on sõnastatud lõputöö **uurimisprobleemiks**: Kas kainenema toimetatuid koheldakse nende au teotamata ja inimväärikust alandamata?

Lõputöö uurimisküsimused on järgnevad:

1. Mis on inimväärika kohtlemise nõude ja au teotamise keelu, kui põhiõiguste sisu?
2. Millised on põhiseaduslikud nõuded nende põhiõiguste tagamisel?
3. Millised on seaduslikud nõuded kainenema toimetamisel, sh. meetme kohaldamise protokollimisel?
4. Kas isiku kainenema toimetamise protokoll vajab täiendamist?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada, kas kainenema toimetamisel järgitakse inimeste inimväärikat kohtlemist lähtudes korrakaitseadusest § 42 – joobeseisundis isiku kainenema toimetamine ning saadud tulemuste põhjal töötada välja ettepanekuid põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.

Eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Anda lühiülevaade õigusaktidest, mis sätestavad inimväärika kohtlemise nõuded ja au teotamise keelu ning analüüsida teoreetilisi allikaid.
2. Anda ülevaade kainenema toimetamise protokollide koostamise alustest ja sisust.
3. Viia läbi vaatlus Tallinna kainenemismajas, et näha, kuidas on tagatud inimväärne kohtlemine kainenema toimetatud isikute suhtes.
4. Vaadelda joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokolle, tuvastamaks võimalikke au teotamise ja inimväärlikuse alandamise juhtumeid.
5. Võrrelda teooria ja uuringu tulemusi ning töötada välja ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.

Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne empiiriline uuring (Hirsijärvi, *et al.*, 2007, lk 151). Andmekogumismeetoditena kasutatakse kvalitatiivset vaatlust ning dokumendianalüüsi (Lagerspetz, 2017, lk 129 ja 183). Vaatlus viiakse läbi PPA Põhja prefektuuri Tallinna kainenemismajas, kus vaadatakse kainenema toimetamisel inimväärlikuse tagamist ning dokumenteerimist. Dokumendianalüüsi raames uuritakse joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokollide, et leida võimalikud puudused. Valimi moodustamiseks kasutatakse eesmärgistatud (*Purposive Sampling*) valimi meetodit. Eesmärgistatud valimi puhul on tegemist suunatud valimiga, kus kriteeriumiks on politseiametnikud, kes toimetavad kainenema joobes isikuid (Õunapuu, 2012). Dokumentide valikul lähtutakse kainenema toimetatud isikute suhtes koostatud joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokollide kriteeriumidest. Mõlema meetodi puhul viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs (Laherand, 2008 lk 291).

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk koosneb kahest alapeatükist, kus antakse ülevaade inimväärlikusest ning inimväärsest kohtlemisest, au teotamisest ja KorS § 42 õiguslikest alustest, lähtudes erinevatest teadusallikatest, kohtulahenditest, seadustest ja konventsioonidest. Teine peatükk koosneb kolmest alapeatükist, kus analüüsitakse nii vaatluse kui ka dokumendianalüüsi põhjal saadud tulemusi ja võrreldakse neid teooriaga. Vastavalt uurimuse tulemusele tehakse järeldused ja töötatakse välja ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.

1. INIMVÄÄRIKA KOHTLEMISE JA KAINENEMA TOIMETAMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesolevas peatükis antakse ülevaade, mis on inimväärikus, inimväärse kohtlemise nõuetest ja au haavamisest erinevate rahvusvaheliste ja siseriiklikest normatiivdokumentidest tulenevalt. Teemaga seonduvalt antakse ülevaade õigusaktidest, mis sätestavad inimväärিকা kohtlemise kui ka au teostamise nõudeid ja kainenema toimetamise aluseid ning selle dokumenteerimist.

1.1 Põhiseaduslike õiguste riivete õigustus

Inimõigused on õigused, mis kehtivad kõigil inimestel, sõltumata, kes nad on või kuidas nad käituvad, olles siis kõrgel ametikohal olev ametnik või kurjategija (Das, *et al*, 2002 pp. 206-207 tsit Donnelly, 1998, lk 18). Põhiseadused (PS) on loodud inimeste õiguste ja kohustuste tagamiseks ning neid õigusi ei tohiks ilma õigusliku aluseta riivata.

Inimõiguste ning nende au kaitsmiseks peavad kehtima standardid, seadused ja reeglid, millest peavad politseiametnikud oma igapäevases politseitöös kinni hoidma. See tähendab, et kasutusel oleksid erinevad meetmed ja vahendid, mis aitavad ametnikel täita oma tööülesandeid inimõigusi järgival viisil (Bienert, 2016, pp. 218). Skinns (2019, lk 24) peab oluliseks, et politsei peab tegutsema viisil, mis on nende kohustuste suhtes õigustatud. See tähendab, et iga otsus ning sellele järgnev tegutsemine tuleb vastu võtta tulenevalt kehtivatest seadustest. Basu (2010, pp 232) rõhutab, et inimõigused on inimkonna ühine keel. Politseitöö on üks meede või vahend, mille abil riik täidab oma rahvusvahelisest õigusest tulenevaid kohustusi oma pädevuse piires inimõiguste austamise ja järgimise tagamiseks. Inimõigused tulenevad inimese loomupärasest väärikusest ja väärtustest ning need on üldised ja üksteisest sõltuvad. Inimõiguste kaitse on tähendusrikas siis, kui igaüks asutab põhiseaduslikke õigusnõude ning inimõigusi (Crawshaw *et al.*, 1998, lk 7-9).

Põhiseaduse § 11 järgi tohib vabadusi ja õigusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning need peavad olema demokraatlikus ühiskonnas olulised ega tohi moonutada piiravate õiguste ja vabaduste olemust. Isiku vabaduste võtmine on sätestatud PS § 20, mille järgi võib vabadust võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. (Põhiseadus, 1992) Vabaduse ja

isikupuutumatus aluseks on EIÕK artikkel 5, mis sätestab, et kellelki ei tohi võtta vabadust, välja arvatud seaduses kindlaks määratud juhtudel ja korras (Välisministeerium, *s.a.*). Isiku isikupuutumast ja vabadust on rikutud, kui see on vastuolus PS § 20 sätestatud tingimustega, näiteks kui isikut on seadusliku aluseta kinnipeetud. Lõhmus (2018, lk 139, 145) rõhutab, et PS § 20 kaitseb isikupuutumast füüsilise vabaduse võtmise korral ega oma laiemat tähtsust. Seega isikute füüsilise vabaduse võtmisega peavad olema otsused kindlad ja kaalutletud. See tähendab, et tulenevalt seadusest on kõik tingimused ja punktid täidetud isiku vabaduse võtmisega. Näiteks on kainenema toimetamine KorS § 42 sätestatud korras vabaduse võtmine PS § 20 tähenduses.

Põhiseadus § 18, mille kohaselt ei tohi kedagi piinata, julmalt või väarikust alandavalt kohelda ega karistada. (Põhiseadus, 1992) Välisministeeriumi poolt väljaantud välislepingus (vt artikkel 1) kirjeldati piinamist tegevusena, millega inimesele tahtlikult tekitatakse füüsilist või vaimset laadi valu või kannatusi olulise informatsiooni saamiseks. Valu ja kannatuste tekitamine on näiteks jõhker peksmine, jalalabade pihta löömine, juustest lohistamine, kannatanule peale urineerimine, seksuaalaktiks sundimine, elektrišoki kasutamine, vägistamine jmt (Välisministeerium, 1984). Samuti mõeldakse piinamise all kui karistamist või hirmutamist mingi teatud tegevuse kaudu eesmärgiga isikuid millekski sundida. Kõik eelnimetatud punktid on julm, ebainimlik ja alandav kohtlemine, mis inimese väarikust riivab ning kahjustab (Madise, *et al.*, 2020, lk 236-238).

Põhiseadus § 17 kohaselt ei tohi kellegi au ega head nime teotada. (Põhiseadus, 1992) Võlaõigusseadus (VÕS) § 1046 kirjeldab isiku au teotamist kui ebakohase väärtushinnangu, isiku nime või kujutise õigustamatut kasutamist ja isiku eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumist. (Võlaõigusseadus, 2001) Au teotamine on inimese häbistamine või laimamine avalikkuse ees kui ka üksikisikute vahel. Kui teotatakse isiku au, siis alandatakse ka inimese väarikust. Kui isikut koheldakse inimväarikust alandades, siis pole tegu au teotamisega (Madise, *et al.*, 2020, lk 227). Õigekeelsussõnastik on tõlgendanud au teotamist kui solvamist, häbistamist, laimamist ja rüvetamist (Erlet, *et al.*, 2018). Au teotamisega võib tihedalt kokku puutuda internetis, kus isikuid häbistatakse ja alavääristatakse, mille tulemusena kannatada saanud isiku väarikus ja enesekindlus langeb. See on üks suuremaid probleeme, mida näeb internetis igapäevaselt. Võib oletada, et ametnike poolt au teotamisi kodanike suhtes võib juhtuda, kuid need ei jõua avalikkuse ette või on ametnikud professionaalid ja sellist käitumist ei tolereerita. Riigikohus on välja toonud, et au ja hea

nime teotamine peab ületama teatud lävendi ehk tegevus peab olema tahtlik, millel peab olema häbistav, alandav või naeruvääristav iseloom (AS Eesti Raudtee kaebus Rahandusministeeriumi 22. juuli 2014. a otsuste nr 12.2-1/08331-1 osalise õigusvastasuse tuvastamiseks ja Rahandusministeeriumi poolt teabe avalikustamise keelamiseks, 2017). Seega au teotamine saab toimuda, nagu eelpool mainitud halvustava valetave avalikustamisega internetis või sobimatute hinnangute andmisega avalikus ruumis või üksikindiviidide vahel. Eelpool nimetatud käib inimese häbistamine ja laimamine läbi suhtluse. Statman (200, lk 535-536) toob välja, et inimese enda väärtus kujuneb suurel määral sellest, mida teised inimesed temast arvavad ja kuidas teda koheldakse. Inimese alandamine kahjustab eneseväärikust ning ükski inimene pole alandamise suhtes immuunne.

Põhiseadus § 9 kohaselt on põhiseaduses kõigi ja igaühe õigused, vabadused ja kohustused võrdselt nii Eesti kodanikele kui ka Eestis viibivatele välisriikide kodanikele. Lisaks PS § 12 kohaselt on seaduse ees kõik võrdsed, kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. (Põhiseadus, 1992) Sõltumata iga inimese oma identiteedist, peab tagama kõikidele inimväärikuse ehk see ongi kokkuvõtteks diskrimineerimise keelu eesmärgiks. (Madise, *et al.*, 2020, lk 148). Eesti politseinikud puutuvad tänapäeval aina enam kokku teistest rahvustest ja rassidest õigusrikkujatega, kelle arvates politsei sekkub nende nahavärvi või muu kultuurilise erinevuse tõttu. Sellest tulenevalt võib toimuda ebaprofessionaalsusest inimväärikust alandav kohtlemine või isiku diskrimineerimine.

1.2. Inimväärikus ja inimväärne kohtlemine

Männiste (2015, lk 6) toob oma magistritöös, et inimväärikus on kaasasündinud õigus, mis on igal inimesel tema inimeseks olemise tõttu ning see ei saa kaduma minna üksnes sellepärast, kui isik on käitunud ebaväärikalt. Samuti rõhutab Männiste (2015, lk 7), et inimväärikuse mõiste ei peaks olema põhiseaduses määratletud, sest selle mõiste konkreetne sisustamine oleks ebavajalik ning annaks ebamäärase tulemi. Riigikohtu halduskollegium tõlgendab V.L. kassatsioonikaebuses, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduse kaitse eesmärk. Samuti rõhutab Riigikohtu halduskollegium eelpool mainitud Männiste kirjeldusele, laieneb inimväärika kohtlemise nõue ka

kinnipeetavatele. See tähendab, et kui isik kannab karistust kuriteotoimepanemise eest ehk on käitunud ebaväärikalt ning tema suhtes on põhiõigusi ja vabadusi piiratud, ei anna enam õigustust sekkuda isiku põhiõigustesse, kui see tuleneb otse seadusest (V.L. kaebus Tartu Vanglale tekitatud kahju hüvitamiseks, 2006). Inimväärikust alandab selline kohtlemine, mis tekitab hirmu, alandustunnet või ahastust, mistõttu nõrgeneb inimese moraalne ja füüsiline vastupanu. Alandav kohtlemine mõjutab inimese isiksust ja näitab lugupidamise puudumist tema isiksuse suhtes (Schabas, 2015, pp 180-181 tsit Madise *et al.*, 2020, lk 241).

10. detsembril 1948. aastal võttis Ühinenud Rahvaste organisatsioon (ÜRO) peaassamblee vastu inimõiguste ülddeklaratsiooni, mis määras rahvusvaheliselt peamised inimõigused tuginedes inimeste võrdõiguslikkusele. Ülddeklaratsiooni peamiseks põhjuseks oli riigivõimu kuritarvitamine, nii holokausti toimumine, kui ka elanike ebainimlik kohtlemine (Morsink, 1999, pp. 12-336 tsit De Baets, 2009, pp. 21).

Korraldusametnike kui ka muude ametnike töid reguleerivad riigisisised õigusaktid, mis peavad olema üheselt selged ja mõistetavad. Riigisisised õigusaktid annavad ametnikele õigusliku aluse tegutsemiseks ja otsuste vastuvõtmiseks. Kuid tuleb meeles pidada, et iga otsuse vastuvõtmisel, peab olema see omakorda kooskõlas inimõigustega ehk tegutsemine ei tohiks olla isiku inimväärikust alandav ega riivata põhiõiguseid. Eelkõige on seda mõeldud jõu ja relvade kasutamise osas. Jõu ja relvade kasutamise õigus on politseile põhiseaduslike õiguste riivamise mõttes üks intensiivsemaid põhiõigusriiveid, mida seadusega lubatakse teatud olukordades isikute suhtes kasutada. Sellest tulenevalt peavad politseil siseriiklikes õigusaktides olema selgelt reguleeritud, millistel eesmärkidel ning olukordades võib sundi ja relvi kasutada (Bienert, 2016, pp 208-209). Eestis politsei keskendub peamiselt kogukonnakesksele politseitööle ehk ennetusele ning kodanike suhete loomisele. Eesmärgiks on inimväärse ja turvalise elukeskkonna loomine ja tagamine. Kuna oluline rõhk on inimväärse ja turvalise elukeskkonna tagamisel, siis sellest tulenevalt kehtestab politsei õiguslikku alust erinevates olukordades sekkumiseks jõu ja sunnivahendite kasutamiseks korralduseseadus ning relvaseadus. Eelnimetatud seadused toovad selgelt välja, millal ning millistel juhtudel võib politseiametnik sekkuda korrariikkumise lõpetamiseks ja ennetamiseks ning millistel juhtudel võib sundi või sunnivahendeid kasutada, sest tegu on intensiivse põhiõigustesse sekkumisega ja igasuguseks põhiõigustesse sekkumiseks nõuab põhiseadus seadusliku aluse olemasolu. Jaanimägi (2004, lk 460) rõhutab, et politsei tegevused põhiõigustesse sekkumisel peavad

olema seaduslikud, läbipaistvad ja kontrollitavad. Tähtis on, et inimesed teaksid politsei õigusi ülesannete täitmisel ning ülesannete selge fikseerimine aitab kaasa nende õiglasele täitmisele. Lisaks peaksid politseiametnikud mõistma oma ülesandeid ja õigusi, mis on riigi põhiseaduse seisukohast väga oluline osa, et oleks tagatus üldine rahu. Politsei poolt vastu võetud otsus või tegutsemise viis peab olema tagatud erapooletult ning kooskõlas seaduste kui ka muude reeglite või juhistega. Kõige parem viis, et politsei ei kuritarvitaks temale usaldatud võimu ning seadusi, on just aruandluse ehk seletuskirjade (ettekannete) süsteemi rakendamine, kus nad selgitavad, miks mingi otsus või tegutsemise viis vastu võeti. Selline süsteem kaitseb nii kodanikke kui ametnikku ennast.

Tänases politseitöös kasutusel olev aruandekohtustus, politseivarustus ning relvade valik on paika seatud inimõigusi järgival viisil. Näiteks KorS § 12 lg 3 ja 4 kohaselt peab riikliku järelevalve käigus kasutatud sunni ja kasutatud sunnivahendit märkima meetme kohaldamise protokollis. Tulirelvade või erivahendi kasutamise puhul on protokollimine kohustuslik. (Korrakaitseadus, 2011) Korrakaitseadus lähtub täpsemalt põhiseadusest. Õiguslik alus vahetu sunni kasutamise osas sisaldab täpset juhist kes, kuidas ja millises ulatuses võib kasutada ning vahetu sunni kasutamise käik peab olema protokollist jälgitav. Kui isiku põhiseaduslikke õigusi riivatakse, siis peab politsei muu hulgas tagama tema inimväärse kohtlemise.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon artikkel 3 järgi ei tohi kedagi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada (Välisministeerium, *s.a.*). EIK *Jalloh v. Saksamaa* otsuse kohaselt on EIÕK artikli 3-ga tegemist siis, kui väärkohtlemine on saavutanud minimaalsest raskusastmest ning on tuginenud kindlatele tõenditele. Raskusastme hindamisel sõltub juhtumi kõikidest asjaoludest, näiteks soost, vanusest kui ka füüsilisest ja vaimsest mõjust. Lisaks eelnimetatud punktidele, kaitseb EIÕK artikkel 3 samuti inimväärikust (European Court of Human Rights, 2006). Õiguskantsler defineerib väärkohtlemist kui piinamist, ebainimlikku kui ka inimväärikust alandavat kohtlemist ja karistamist (Õiguskantsler, *s.a.*).

Võimalik, et üks põhjus inimväärikuse alandamiseks on teise osapoolle provotseerimine ehk mõnitamine viimase piirini kuni isik ei suuda oma emotsioone ja käitumist kontrollida. Pärnu maakohus on 2018. aastal teinud otsuse ametivõimu liialdamise osas, kus 07.07.2018 lõi patrullpolitseinik isikut kainenema toimetamisel rusikaga näo piirkonda. Tahtliku

tegevusega rikkus patrullpolitseinik KorS § 9 ning 76 lg 1 sätteid, mis tähendab, et kainenema toimetamisel tuleb isikut kohelda tema au teotamata ja inimväärikust alandamata (H. T. süüdistus KarS § 291 järgi kokkuleppemenetluses). Eelnimetatud kohtulahendi sisusse peaks põhjalikumalt süvenema, miks ametnik oma käitumisega nii kaugemale jõudis ning mis tingis sellise olukorra. Kiuru (2008, lk 12) toob välja, et ametnike poolt ründeni viiv tegur on ebaprofessionaalne käitumine, sest kas puudub eelnev kogemus või ei olda piisavalt konkreetsed. Isikud tahavad oma tujust või tahtest lähtuvalt panna proovile ametnikke ja kui laskutakse vaidlusesse, siis pinge eskaleerudes võib vaidlus minna edasi füüsilise kontaktini.

Politseiametnike käitumine peab olema professionaalne, ei tohiks alluda provokatsioonidele ega laskuma näiteks alkoholijoobes isikuga samale tasemele. Eetikateadmisi peab oskama õigesti kasutada. Sieberk (2015, lk 45) toob välja, et politseiametnikud peavad käituma eetilisel, mitte juhinduma isiklikest huvidest ega teiste mõjutustest ega laskma ennast liigselt mõjutada ümbritsevast keskkonnast ja tavadest. Samuti toob Sieberk (2015, lk 45) välja, et eetikanormide teadmine on väga vajalik ning neid peab õigesti kasutama, kuid eetilise otsustamisega kaasneb vastutus. Politseiametnik peab suutma kiiresti reageerida, eetilisel otsustada, mis on õige just selles olukorras ja hetkel. Inimväärikus on tihedalt seotud eetikaga, sellega, kuidas kodus, koolis, ühiskonnas kaasinimesi hinnatakse, inimväärikust austatakse, millised on üldised normid ja käitumistavad ning moraal. Näiteks see, mis võis olla lubatud konventsiooni kehtima hakkamise algusaastatel, on vahepeal leidnud ühiskonna halvaks panu, nagu näiteks laste füüsiline karistamine, samuti on taunitav joobes isikute, kui nõrgemate osapoolte alavääristamine. Probleemsete inimestega suhtlemist ja käitumist peaksid politseiametnikud lihvimise nn deeskaleerumistehnikate kursustel (Herrington & Pope, 2014, pp. 517).

09.04.2021 kaebas vanglas viibiv isik kohtusse Tallinna Vangla seoses inimväärikust alandavates kinnipidamistingimustes hoidmise eest. Kaebaja väitis, et kambri pindala oli inimese kohta alla 3 m², suletud kambri olles ei pakutud isikule mõtestatud tegevust ning öösel ei saanud magada katkematult. Tallinna Ringkonnakohus jättis kaebuse rahuldamata, põhjendades, et kinnipidamistingimused on nõuetele vastavad ja õiguspärased, siis ei saa olla tegemist inimväärikust alandavalt. Kuna kaebaja ei olnud varasemalt esitanud suulist või kirjalikku pretensiooni, siis väärikuse alandamisest tingitud kannatusi ei ole aset leidnud. Inimväärikust alandavaks saab pidada selliseid kannatusi, mis ületavad kannatuste vältimatu

taseme (Xu kaebus Tallinna Vanglas inimväärlikust alandavate tingimustega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamiseks). Mõlema kohtu sarnaselt, lahendatakse üha rohkem juhtumeid, mis on seotud inimväärlikuse alandamisega ning ajapikku muutuvad probleemid ning praktika. See tähendab, et kui kunagi teatud käitumine oli inimväärlikust alandav, siis tulevikus võidakse võtta seda kui piinamist (Toomingas, 2016, lk 174).

Inimväärlikuse alandamine peab olema selgelt tunnetatav. Iga tegevus või meede, mida isiku suhtes kohaldatakse, ei saa võtta kui piinamise või ebainimliku kohtlemisena. Oluline on, et tegevused isiku suhtes oleksid dokumenteeritud ning vastaksid õigusnormidele. Oma õiguste kaitseks on kodanikel õigus esitada taotlusi või kaebusi korrakaitseorganile või kohtule. Õigus kaebusi esitada, kaitstakse sellega isiku õigusi, vabadusi, hüvesi (Borodin & Vodolaskova, 2018, p 135, 138). Hilisemas menetluses otsustatakse, kas tegevus oli inimväärlikust alandav ja muid põhiõigusi rikkuv või mitte.

Ametnike au ja väärlikust kaitsevad karistusseadustik paragrahvid 274 kuni 275¹, mille järgselt saab kodaniku süüteo toimepanemise eest võimuesindaja vastu vastutusele võtta kas väärteo- või kriminaalkorras. Näitena saab tuua Tartu Maakohtu otsuse, kus 08.05.2021 hammustas R. O., olles alkoholijoobes, patrullpolitseinikku politseisõidukisse paigutamisel käest, tekitades ametnikule füüsilist valu ning tervisekahjustuse käele. Kohus mõistis isiku R. O. süüdi KarS § 274 lg 1 suhtes, mis käsitleb vägivald kasutamist võimuesindaja vastu ning karistusena määrati üks aasta vangistust (R. O. süüdistus KarS § 274 lg 1 järgi kokkuleppemenetluses). Ametnike vastu toime pandud vägivald ja ebainimlik kohtlemine on karistatav, kuid samuti on kaitstud ka tavakodaniku hüved. Kõiki inimesi peab kohtlema võrdselt, olgu ta siis kas süüteo toime pannud tsiviilisik või ametnik – meeles tuleb pidada seda, et ükskõik kui halvustavalt isik politseiametnike suhtes ka ei käituks, ei tohiks ametnikud kunagi provokatsioonidele alluda, vaid täitma professionaalselt oma töö- ja ametikohustusi. Inimesed on kõik omamoodi erinevad ning samuti on ka tunded ja elustiil. See tähendab, et ühe inimese jaoks võib näo piirkonda löömine näida kui enesekehtestamine või rikkuja korrale kutsumine, kuid teise jaoks võib seesugune käitumine olla alandav ja väga ebainimlik. Igasuguse meetme kohaldamine võib olla isiku jaoks inimväärlikust alandav.

Kokkuvõtvalt sätestatakse inimväärlikuse, kui ka au teotamise nõuded mitmetes õigusaktides, näiteks EIÕK, PS, VÕS. Lisaks on kohtud käsitlenud inimväärlikuse kohtlemise nõudeid, mida ka käesolevas lõputöös eelnevalt käsitleti. Inimväärlikuse nõuete

rikkumine käib läbi ebaõigete tegevuste, kus isik tunneb ennast haavatuna ja tema suhtes rakendatud meetmed on õigusvastaselt kasutatud. Iga ametnik peab inimesi kohtlema võrdselt. Inimväärikus on iga inimese kaasasündinud õigus ning samuti tunne, et ollakse osa ühiskonnast. Kui inimväärikuse tagamine käib rohkem läbi tegevuste ehk läbi õiguspärase meetmete kasutamise, siis au teotamine tagatakse läbi suhtluse ehk puudub mõnitamine ning häbistamine. Politseiametnike tegevusele annavad õigusliku aluse seadused, mis lubavad põhiseaduslikke riiveid kohaldada, kuid need tegevused peavad olema põhjendatud õiguspäraselt ning vastavalt dokumenteeritud.

1.3. Kainenema toimetamise vajadus ja õiguslik alus korrakaitseaduse alusel

Eesti on demokraatlik riik ehk võim kuulub rahvale ning tagatud on seaduse järgimine ning inimõiguste austamine. Sellest tulenevalt peavad politsei tegevused olema eesmärgipärased ning iga erimeetme kohaldamine kaalutletud ja põhjendatud. Korrakaitseõigus on haldusõiguse osa, mille eesmärk on avaliku korra ennetav ehk preventiivne kaitsmine (Laaring, *et. al.*, 2017, lk 4). Politsei ja tema tegutsemine ja meetmed võivad sisaldada nii ennetavat kui ka piiravat komponenti. See tähendab, et politsei ja muu korrakaitseorgan peab elulistel situatsioonidel lahendama nii objektiivset ohuolukorda kui ka reageerima süüteoaktlusele konkreetse isikute suhtes (Pärnmägi, 2018, lk 719).

Tulenevalt KorS § 2 lg 1 ja 2 kohaselt on korrakaitse avaliku korra ähvardava ohu ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ning avaliku korra rikkumise kõrvaldamine. (Korrakaitseadus, 2011) Ohu tähendust seletatakse lahti KorS § 5 lõigetes kaks kuni seitse. Eelnimetatud paragrahvis on kainenema toimetamisel just oluline oht (§ 5 lg 3), mis on ka kainenema toimetamise oluliseks eelduseks. (Korrakaitseadus, 2011) Näiteks võib oluliseks ohuks tuua olukorra, kus isik magab talvekuul lumehanges. Lumehanges magamine seab ohtu isiku tervise, kuid ka temaga kaasas oleva vara. Olulise ohu tõrjumiseks peab patrull tuvastama isiku tervisliku seisundi, vajadusel kutsuma kiirabi. Kui esinevad joobele viitavad tunnused, näiteks alkoholi lõhn suust, siis lähtuvalt viitavate tunnustele, tema tervislikust seisundist ja ümbruse tajumise adekvaatusest, tuleb ametnikel teha otsus, kas toimetada isik kainenema kainestusmajja või tema koju. Otsuse tegemisel

peavad ametnikud lähtuma erinevatest nõuetest. Seega isikute kainenema toimetamine on oluline just inimeste turvalisuse tagamiseks ning süütegude ennetamiseks.

Kainenema toimetamine on riikliku järelevalve üks erimeetmetest ning õigused ja alused tulenevad KorS § 42. Täpsemalt võib KorS § 42 alusel politsei või muu korrakaitseorgan toimetada lähtuva olulise ohu tõrjumiseks või kui see on vältimatu isikust endale joobeseisundis täisealise isiku kainenema politsei arestimajja, arestikambrisse või tema elu- või ööbimiskohta. (Korrakaitseseadus, 2011) EIÕK artikkel 5 punktis 1 lg e. toob välja, et seaduslikult võib kinnipidada vaimse häirega isikut, alkohoolikut, narkomaani, hulkurit ning takistamiseks nakkushaiguse levikut. (Välisministeerium, *s.a.*). Kui kirjeldada lahti, kes on alkohoolik, siis toob EIK välja oma *Witold Litwa v. Poola* otsuses, et alkohoolik ei ole ainult isik, kellel on meditsiiniliselt diagnoositud alkoholism, vaid need on ka isikud, kes alkoholi kuritarvitamise tagajärjel kujutavad ohtu nii endale kui teistele. Seega võib EIK otsuse kohaselt kinnipidada isiku tema tervise, turvalisuse ja avalikkusele tekitatud kahju ärahoidmiseks (European Court of Human Rights, 2000). Samuti võib PS § 20 lg 5 alusel võtta vabaduse alkohoolikul või narkomaanil, kui ta on endale või teistele ohtlik. (Põhiseadus, 1992).

Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskirjas on väljatoodud, et kainenema toimetamine on ebaproportsionaalselt suur põhiõiguse riive ning samuti riigile väga kulukas, seega peavad politseiametnikud esimesel võimalusel toimetama isiku tema elu- või ööbimiskohta, kui temast lähtub oht vaid iseendale (Vabariigi Valitsus, 2007). Erimeetme eesmärk on täpsemalt isiku kaitsmine temast endast lähtuva ohu eest ning isiku toimetamine ohutusse kohta. Isiku kainenema toimetamisel tuleb esmalt lähtuda proportsionaalsest põhimõttest ja kaalutusõigusest, see tähendab, et kainenema toimetamine peab olema vajalik ning eesmärgipärane (Laaring, *et al*, 2017 lk 132). Haldusmenetluse seadus § 4 kirjeldab kaalutusõigust ehk diskretsiooni kui seadusega antud volitust kaaluda otsuste tegemisel, arvestades olulisi asjaolusid ning õiguse üldpõhimõtteid. (Haldusmenetlus seadus, 2001) KorS-i kommenteeritud väljaanne toob välja, et proportsionaalsuse valik probleemi lahendamisel võib korrakaitseorgan piirata õigusi ja vabadusi nii vähe kui võimalik (Laaring, *et al*, 2017 lk 35). Kaalutusõigust peab rakendama just sellepärast, et tagatud oleks minimaalne põhi- ja inimõiguste riive. Bärenson (2016, lk 11) on arvamisel, et õige ja kaalutletud meetme valimine ei tekita politseiametnikes keerukust, sest igapäevaselt peavad nad vastu võtma otsuseid, mis aitavad lahendada sündmuse või olukorra isiku õigusi

minimaalselt riivates. Bärensoni arvamusega võib nõustuda, kuid tuleb silmas pidada olulisi asjaolusid –suurenenud töömahu ja aina tihedama väljakutsete teenindamise koosmõju tulemusena võib õigete otsuste tegemine olla problemaatiline, mistõttu ametnikud lähevad lihtsama vastupanu teed. Näitena võib tuua olukorra, kus ületundide vältimiseks on lihtsam isikut toimetada kainenema kainestusmajja, kui teise linnaosasse või linnast välja tema elu- või ööbimiskohta. See võib olla ka üks põhjustest, miks kainestusmajas kainenema toimetatud isikute arv kasvab.

Erandina võib toimetada kainenema isiku, kes ei ole võimeline või keeldub puhuma indikaatorvahendisse, kuid tal peavad esinema visuaalsel vaatlusel joobetunnused. Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu on kehtestanud Sotsiaalminister oma määrusega (Sotsiaalminister, 2014), kuid siis peavad korrakaitseametnikud isiku kainenema toimetamisel kirjeldama isikul esinevaid joobetunnuseid (Vabariigi Valitsus, 2007). Joobele viitavad tunnused peavad esinema selgelt välja nii, et iga kõrvaline isik saab aru, et isik on joobeseisundis (Laaring, *et al*, 2017 lk 134). Isik toimetatakse kainenema, kas arestimajja või arestikambrisse. Põhja prefektuuris on loodud eraldi kainestusmajja, kuhu toimetatakse kahe jaoskonna peale kõik kainenema toimetamist vajavad isikud. Kainestusmajja lähtub arestimaja sisekorraeeskirjast, kus on välja toodud (vt § 3), et kinnipeetud isikud on arestiaalsed, kainenema toimetatud isikud, sundtoodavad jne (Siseminister, 2011).

KorS § 42 lg 4 kohaselt tuleb kainenema toimetatud isiku suhtes teha turvakontrolli ja asjade läbivaatus ning raha, väärisasjad, esemed, ravimid ning dokumendid, mis võivad ohustada teda ennast või teisi isikuid, võetakse hoiule. (Korrakaitseadus, 2011) Sama normi sätestab ka arestimaja sisekorraeeskiri § 7 lg 1, mille järgi arestimajja saabumisel otsitakse kinnipeetu ning tema isiklikud asjad läbi. Lisaks tuuakse välja, et läbiotsimist teostab samast soost ametnik (Siseminister, 2011). KorS § 47 lg 2 kohaselt peab turvakontrolli tegema ehk vaatlema või kompima kainenema toimetatu riideid samas soost isik. Vahetu ohu tõrjumiseks võib turvakontrolli teha isikuga teisest soost isik. (Korrakaitseadus, 2011) Turvakontrolli eesmärk on leida isiku küljest (taskutest) ohtlikke või keelatud esemeid (näiteks nuga või süstlad), mille hoiule võtmise korral ei saa ta endale kambris viga teha. Alkoholi- või narkojoobes isikud võivad olla väga ettearvamatud, seega on oluline, et isikul kambrisse paigutamisel ei oleks esemeid, millega ta võib ennast või teisi vigastada. Kui turvakontrolli käigus leitakse keelatud esemed või ained, siis on see aluseks isiku läbivaatuse kohaldamiseks lähtuvalt KorS § 48. Nii nagu turvakontrolli läbiviimisel, peab isiku

läbivaatuse viima läbi samast soost isik tulenevalt KorS § 48 lg 2, va juhul kui tegemist pole kõrgendatud vahetu ohuga. Siis võib isiku läbivaatust teostada teisest soost isik. (Korrakaitseadus, 2011) KorS tõlgendab kõrgendatud ohtu kui (Korrakaitseadus, 2011, § 5 lg 4) ohtu isiku elule, kehalisele puutumatusse, füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele või suure keskkonnakahju tekkimise ohule. Teisest soost turvakontrolli või isiku läbivaatust teostav isik, võib tekitada kontrollitavale ebameeldivust, alandust või võibolla isegi ahistamise tunnet (isikupuutumatusse riive) ehk lühidalt võib olla see inimväärikust alandav tegevus. Seega isiku läbivaatust või turvakontrolli tehes peaks tegevus olema õiguspärane ning isikupuutumatusse minimaalselt riivates. Tallinna Halduskohus on toonud oma otsuses välja, et kui isiku läbiotsimine on kohustuslik, vajalik ja põhjendatud, siis läbiotsimise viis tuleb otsustada läbi kaalutusõiguse (X. Kaebus kahju hüvitamise nõudes 5000 eurot Tallinna Vangla ja Justiitsministeeriumi vastu seoses Tallinna Vangla ja Justiitsministeeriumi surverühma ametnike 03.12.2018 toiminguga).

Kainestusmaja juhindub isikute kainenema toimetamisel arestimaja sisekorraeeskirjast, vangistuseseadusest, kinnipidamiskeskuse kodukorrast ja kinnipidamiskoha tööjuhendist. Arestimaja sisekorraeeskiri § 3 lg 3 toob välja, et kinnipeetu hulka kuulub kainenema toimetatud isik. PPA Kinnipidamiskoha tööjuhendi punktis 39 sätestab, et lühiajalisse kinnipidamiskohta paigutamisel teostatakse vastavalt KorS-i, VSS-i ja VRKS alusel turvakontroll ja asjade läbivaatus ning põhjendatud kahtluse korral isiku läbivaatus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021).

Nii isikule turvakontrolli tehes, kui ka kambrisse paigutamisel, peaksid kambri tingimused tagama isiku inimväärikuse ja inimväärse kohtlemise. KorS § 9 kohaselt peab korrakaitseametnik kohtlema isikut riikliku järelevalve menetluses tema au toetamata ja inimväärikust alandamata. (Korrakaitseadus, 2011) See tähendab, et eesmärkide saavutamisel tuleb tagada inimlikkus. Kedagi ei tohi väärkohelda. Inimene peab tundma ennast täieõigusliku ja väärtusliku liikmena, isegi siis, kui tema suhtes kohaldatakse korrakaitselisi meetmeid (Laaring, *et al*, 2017 lk 42). Kambris kui ka isikut sinna paigutades peab olema tagatud esmane terviseseseisundikontroll tervishoiutöötaja poolt. Samuti peab määruse § 26 lg 1 järgi olema isikul võimaldatud kasutada tualetti ning pesemisvõimalust (Siseminister, 2011).

Kontrollkäike kainestusmajades kui ka arestimajades teostab õiguskantsler, lähtudes „Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivset protokollist” (Riigikogu, 2002). Kontrollimisel jälgitakse peamiselt kambrite seisukorda, järelevalve kohaldamist kui ka teostamist, dokumentide dokumenteerimise korda, tervishoiutöö korraldust ning isikutega käitumist. Esimene kontroll teostati 2010. aastal, kus leiti mitmeid põhiõiguste tagamiseks miinuskohti Põhja prefektuuri Tallinna kainestusmajas. Peamiseks oli videovalve puudumine kambrites ning rahustusvoodite kasutamine ootekambrites (Õiguskantsler, 2010). Järgmised kontrollid teostati 2013 ja 2018. aastal. Viimasel kontrollkäigul leiti, et kambrite seinad pole viimistletud ning kukkumise käigus võivad isikud ennast tahtmatult vigastada (Õiguskantsler, 2018). PPA Kinnipidamiskoha tööjuhendis punktis 43 sätestab lühiajalise kinnipidamise ruumi nõuded: ruumis peab olema piisavalt valgust, ventilatsiooni olemasolu, toatemperatuuriga ning puhas (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021). Arestimaja sisekorraeeskiri § 13 lg 1 p 1 toob välja, et kainenema toimetatute kambris voodeid ei ole (Arestimaja sisekorraeeskiri, 2011). Tallinna Kainestusmajas on kambrid sisustatud WC ja kraanikausiga ning võimalus on saada madrats, et pehmema pinna peal magada. Igas kambris on olemas aken, vastavalt nõuetele tehnilik valgus ning videokaamerate olemasolu.

Kontrollkäikude läbiviimine võib anda hea ülevaate kainestusmaja üldistest tingimustest, kuid mitte piisavalt inimeste inimväärse kohtlemise tagamisest. Üks põhjustest võib olla kontrollkäikude läbiviimise vähesus, mis võibolla ei anna tervikpilti tervest süsteemi toimimisest. 2015 aasta saatis Õiguskantsler soovitus PPA peadirektorile (Elmar Vaher, politseikindral) kus toodi välja kinnipeetute surmajuhtumid politseihoonetes 2014. aastal. Kirjas on toodud välja, et surmajuhtumeid politseihoonetes oli kokku neli, millest 2 juhtumit toimus Põhja Prefektuuri kainestusmajas. Olukord on võrreldes 2013. aastaga paranenud, kuid mitte märgatavalt. Dokumendis kirjeldati iga 2014. aastal toimunud surmajuhtumit ning vaatamata surmajuhtumite vähenemisele, oli õiguskantsleri selge soovitus jätkata kinnipeetavate tõhustamist ning töökorralduse parandamist politsei kasutatavates kambrites (Õiguskantsler, 2015).

Ühiskonnas on pikemat aega tekitanud ebameeldivust ja viha ametnike poolt kasutatava ülemäärase, kaasa-arvatud surmava jõu kasutamine avaliku korra tagamiseks või korrarikkumise lõpetamiseks. Kodanike kaitseks ning ametnike liigse jõu ja tulirelvade ebaproportsionaalse kasutamise probleemi lahendamiseks, võttis 1990. aastal ÜRO Kuubal

kaheksandal kongressil vastu õiguskaitseametnike jõu ja tulirelvade kasutamise aluspõhimõtted ehk isikute suhtes vähem tervist kahjustavate vahendite kasutusele võtmise tugipunktid. Lisaks otsustati luua aruandlussüsteem, mis kohustab ametnikke andma selgitusi tulirelva kasutamise osas tööülesannete täitmisel (Das, 2002 pp. 207-208).

Vahetu sund on isiku looma või asjaga mõjutamine eesmärgiga loobuma vastupanust ning alluma temale seotud korraldust täitma (Laaring, *et al*, 2017 lk 219). Vahetu sunni kasutamist isiku kainenema toimetamisel annab politseiametnikele õiguse KorS § 45 lg 5. Vahetu sunni kasutamine peab olema kaalutletud, sest see on üks inimväarikust ning põhiõigusi riivav meede ja selle lubatavus on välja toodud KorS §-des 74 kuni 76. Töökogemustest lähtuvalt kasutatakse peamiselt isiku kainenema toimetamisel käeraudu ning füüsilist jõudu. Käeraudade kasutamise õigus tuleb KorS § 79, mille kohaselt võib käeraudu kasutada, kui esineb vähemalt üks asjaolu järgnevast: on alust arvata, et isik võib rünnata, osutab füüsilist vastupanu või kahjustada suure väärtusega vara; isik võib põgeneda või teda võidakse ebaseaduslikult vabastada; isik võib ennast vigastada (Korrakaitseadus, 2011).

Vahetu sunni põhjendamatu kasutamine ning sellest tulenevalt isikule füüsilise valu tekitamine on käsitletav piinamisega. Füüsilise valu tekitamise keeldu kehtestab PS § 18, mis toob välja, et kedagi ei tohi piinata, julmalt või väarikust alandavalt kohelda ega karistada. (Põhiseadus, 1992) EIK toob *Jeret vs. Eesti* kohtuotsuses välja, et käeraudade kasutamine ei ole artikli 3 (piinamise keelamine) rikkumisega, kui meedet on rakendatud õiguspärase kinnipidamisega, ei hõlma ülemäärase jõu kasutamist või avalikku eksponeerimist. Artikkel 3 ei keela jõu kasutamist, kuid seda tuleb kasutada, kui see on hädavajalik. Käeraudade kasutamisel tuleb hinnata, kas on oht, et isik võib põgeneda või kahjustada ennast või teisi (European Court of Human Rights, 2020). KorS § 12 lg 4 kohaselt on kohustuslik riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatud relva või erivahendi kasutamist protokollida. (Korrakaitseadus, 2011). Pärila (2014, lk 35) rõhutab, et iga erivahendi või vahetu sunni kasutamist tuleb fikseerida politseiametniku enda kaitseks ning kontrollkäikudel saadud probleemide vältimiseks.

Nagu eelnevas peatükis käsitletud, on oluline, et politsei tegevus oleks dokumenteeritud. Dokumenteerimine on oluline ametnike kaitseks, oleks kooskõlas seadusega ning ei riivaks isiku õigusi. Ametnike kaitseks on dokumenteerimine tähtis just sellepärast, et näiteks

vältida alusetu süüdistuste hulka (Õiguskantsler, 2012). Dokumenteerimine isikute õiguste kaitseks on oluline, et võimalike kaebuste ilmnemisel uurida, kas ametnike käitumine oli õiguspärane või mitte. Kainenema toimetamine on riikliku järelevalve erimeede.

Isiku kainenema toimetamisel peab KorS § 42 lg 6 kohaselt olema dokumenteeritud. (Korraldusseadus, 2011). Kainenema toimetamise dokumenteerimise nõuded on kehtestanud Siseminister oma määrusega ning määruse § 2 on loetletud kõik olulisemad punktid, mis peavad isiku kainenema toimetamisel kajastuma – kainenema toimetatud isiku isikuandmed, ametniku/ametnike nime(d), kes isiku kainenema toimetasid, kainenema toimetamise õiguslik alus, indikaatorvahendi või tõendusliku alkomeetri näit, vahetu sunni kasutamine jne (Siseminister, 2014). Kuna kainenema toimetamise peab protokollima, on välja töötatud isikute kainenemisele toimetamise protokollide vorm (vt lisa 1). Kainenema toimetamise protokollile lisaks täidetakse indikaatorvahendi kasutamise protokoll, kus kajastatakse (Siseminister, 2014):

- indikaatorvahendi mudel ning number;
- kainenemisele toimetatud isiku joobe näit;
- joobele viitavad tunnused kui ka silmnähtavad tervisevigastused.

Eelnimetatud loetelul on samuti lähtutud Siseministri määruse alusel, kus on toodud välja indikaatorvahendi kasutamise ning dokumenteerimise kord (Siseminister, 2014).

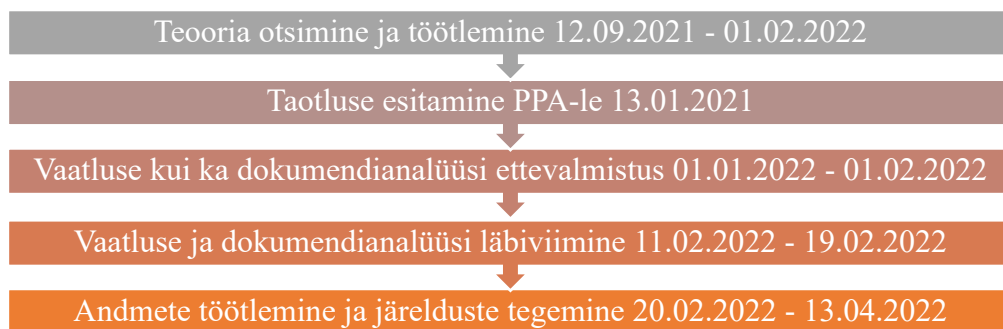
Dokumenteerimine ehk protokollimine on kohustuslik, sest see peab olema jälgitav, et kainenema toimetatud isiku õigused oleksid tagatud. Lisaks hilisemate vaidluste tekkimisel on protokoll tõendiks. Kainenema toimetamisel on protokollimine kohustuslik sellepärast, et kainenema toimetatul oleksid erinevad põhiseaduslikud õigused kaitstud, näiteks isikupuutumatus, liikumisvabadusele, vabale eneseteostusele jne. Õigekeelsussõnastik on defineerinud protokollide kui toimunust tõendavat akti (Erlet, *et al.*, 2018). Just sellepärast on Siseminister toonud välja määrusega olulisemad punktid isiku kainenema toimetamise protokollide koostamisest. Kainenema toimetamisel riivatakse isiku vabadust ja isikupuutumatus, seega peab protokollis (vt lisa 1) õiguslik alus peab olema põhjalikult kirjeldatud. Läbi põhjaliku kirjelduse on hilisemate vaidluste tekkimisel võimalik tõendada, kas isiku vabaduse ja isikupuutumatus piiramine oli õigustatud või mitte. Samuti on jälgitav näiteks vahetu sunni kasutamise osas ehk kas füüsilise jõu või käeraudade kasutamine üldse või kasutamise ajaline kestvus oli õiguspärane.

KorS § 42 lg 1¹ kohaselt võib joobeseisundis alaealise toimetada kainenema, kui teda pole võimalik üle anda täiskasvanud perekonnaliikme, hooldaja või eestkostjale. (Korrakaitseadus, 2011) Alaealise kainenema toimetamisel kainestusmajja, tuleb ametnikel tulenevalt lastekaitseadusest (LasteKS) § 21 lähtuda laste huvidest ning otsuse vastuvõtmisel selgitada lapsele miks mingi otsus on vastu võetud. (Lastekaitseadus, 2014) Tulenevalt alaealise huvidest ning tema ohutuse tagamisest on esmalt oluline anda joobes alaealine üle täiskasvanud perekonnaliikmele, hooldajale või eestkostjale. Kui aga pole võimalik saada kontakti alaealise lapse lapsevanemaga, hooldaja või eestkostjaga, siis toimetatakse laps võimalusel turvakodusse kainenema. Alaealise arestimajja või kambrisse kainenema paigutamine peab olema ametniku jaoks viimane meede ehk kõik eelnevad võimalused peavad olema proovitud (Laaring, *et al*, 2017 lk 133). Alaealine pole oma vaimselt kui ka füüsiliselt arengult võrreldav täiskasvanud isikuga. Neil puudub ohutunnetus kui ka enda eest vastutamise võime, seega võib kainestusmajja toimetamine mõjutada nende enesehinnangut ja positiivset minapilti.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et kainestusmajad pole ehitatud raviasutusteks või öömajadeks, vaid selle eesmärk on aidata ohus olevat isikut, et nad ei langeks tänaval süüteo ohvriks või oma joobeseisundist lähtuvalt ei oleks ohtlik endale või teistele. Esmakordselt kainenema toimetatud isikutel võib see tekitada häbitunnet ning kahetsust, mis on võrreldav väiksemat sorti karistusena, kuid mis pole inimväärikust alandav. Korduvalt kainenema toimetatud isikutel, näiteks kellel puudub kodu, võib kainestusmaja olla nende jaoks koht, kus saab välja puhata. Korduvalt kainestusmajja toimetatud isikud on politseiametnikele tuttavad. Lähtuvalt sellest võib ametnikel muutuda suhtumine nendesse isikutesse, eriti siis, kui isik pole võimeline ise liikuma, haiseb, on räpane ja tal puudub kohataju. Politseiametnik peab meeles pidama, et pikaajalised kainenema toimetatud isikud on samuti inimesed, kuid kellel on tekkinud õpitud abituse, see tähendab, et ka neid tuleb tagada inimväärselt. Reinson (2015, lk 20) kirjeldab oma lõputöös õpitud abituse mõistet, kui elu hammasrataste vahel olevate isikuid, kes elavad tänavatel, on töötud ja pesemata ning nad ei suuda oma olukorda kontrolli alla saada ning seda paremaks muuta. Ebameeldiv lõhn ja räpased riided võivad tekitada kõrvalistel isikutel vastikust ja ebameeldivust, kuid see ei anna põhjust kohelda inimest inimväärikust alandavalt ega solvata või häbistada.

2. TALLINNA KAINESTUSMAJAS LÄBIVIIDUD EMPIIRILINE UURING

Käesolevas lõputöö raames viiakse läbi empiiriline uuring, mille eesmärk on välja selgitada, kas kainenema toimetamisel järgitakse inimeste inimväärikat kohtlemist lähtudes korrakaitseadusest paragrahvidest 9 ja 42. Uuringu läbiviimiseks taotleti luba PPA teadustööde komisjonilt, mis kinnitati 28.02.2022. Uuringud viidi läbi enne kinnituse saamist kainenestumaja ja kinnipidamiskeskuse juhtide nõusolekul. Analüüsi tulemusena tehakse PPA-le ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks. Järgnevalt kirjeldatakse uuringute metoodikat ja tulemusi. Joonis nr 1 on väljatoodud lõputöö uuringuetapid.

Joonis 1. Andmete töötlemise ja järelduste tegemise ajavahemik (autori koostatud).

2.1 Uuringu metoodika, protsess ja valim

Lõputöö raames kasutatakse **uurimismeetodina** kvalitatiivset uuringut, mis lähtub lõputöö autori püstitatud eesmärgist, selgitamaks välja kas kainenema toimetamisel järgitakse isikute inimväärikat kohtlemist. Kvalitatiivne uurimismeetod paneb rõhku sotsiaalsele inimkäitumisele ning nende põhjustele (Hoy, 2010 lk 1). Kvalitatiivne uuring on uurimisviiside kogum, mis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele, mida viiakse läbi loomulikus keskkonnas ja seda iseloomustab paindlikkus ning erinevate uuringuetappide segunemine (Laherand, 2008, lk 24). **Uurimisstrateegiaks** on valitud juhtumiuuring, mille käigus analüüsitakse olukorda ning huvi objektiks on tavalised protsessid (Hirsjärvi, et al., 2004, lk 125-126).

Andmekogumismeetodina viiakse läbi süstemaatiline vaatlust Tallinna kainenemajajas (Merelahe Tee 4, Tallinn), kus jälgitakse kainenema toimetamise olustikku (ruumid jm) ja politseiametnike käitumist isikute kainenema toimetamisel. Lisaks viiakse läbi dokumendianalüüs (Flick, 2009, pp. 255-259). Vaatlus on tegevuste jälgimine, saades informatsiooni inimeste käitumise või muude jälgitavate objektide kohta (Virkus, 2016). Hirsjärvi, *et la.* (2007, lk 199 – 201) toob välja, et vaatlusmeetod ehk observatsioon aitab paremini tunnetada ümbritsevat ehk inimese käitumist. Lisaks toob Hirsjärvi, *et la.* (2007, lk 199 – 201) välja, et vaatlusi on kahte liiki – süstemaatiline vaatlus ja osalusvaatlus. Süstemaatiline vaatlus on süstemaatiline ning liigendatud ehk vaatleja on kõrvalseisja. Osalusvaatlus on olemuselt lihtsam ehk loomuliku tegevusega kohandatav, kus vaatleja ise osaleb tegevuses kaasa. Vaatlusmeetodi üheks negatiivseks osaks toob Laherand (2008, lk 226) välja vaatleja kohalolekust tingitud sündmuste loomuliku tegutsemise muutumist. See tähendab, vaatleja kohalolek häirib seal viibivaid inimesi ning tänu sellele nende käitumine muutub. Ühe andmekogumise meetodina kasutati vaatlust, sest kohapeal olles on võimalik rohkem märgata üksikasju, mis näiteks läbi intervjuerimise pole võimalik.

Flick (2009, lk 259) sõnastab dokumendianalüüsi kui teatud andmete, dokumentatsioonide ja protokollide analüüsimist ja vaatlemist. Dokumendid on paberkandjal või elektrooniliselt olev teave, informatsioon, mis on isikute tegevuse käigus loodud faktide või tegevuste tõendamiseks ning kinnitamiseks. Dokumendianalüüsis sobivad uurimiseks protokollid, raamatud, päevikud, käsiraamatud, internetist leitavad dokumendid, albumid ning palju muud teabe analüüsimiseks ja hindamiseks (Bowen, 2009 lk 27-28). Üheks negatiivseks osaks on Flick (2009, lk 259) välja toonud dokumendianalüüsimisel dokumentide kättesaadavuse raskendamise või vastava loa mitte saamine, mis võib mõjutada uurimise läbiviimist.

Vaatluse kui ka dokumendianalüüsi **valimiks** on eesmärgistatud (*Purposive Sampling*) meetod (Õunapuu, 2012). Õunapuu (2014, lk 143) toob välja, et eesmärgistatud valimi puhul on tegemist suunatud valimiga, mis tähendab, et liikmed valimisse valib uurija, lähtuvalt teadmistest, kogemustest ja eriteadmistest. Antud lõputöö valimisse kuuluvad politseiametnikud, kes toimetavad isikuid kainenemajaja ning koostavad sellekohase protokollid. Dokumendianalüüsi valimi kriteeriumiteks on:

1. joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokoll on koostatud Põhja prefektuuris alates 01.01.2022 kuni 16.02.2022;

2. isik on kainenema toimetatud Merelahe tee 4, Tallinn 11.02.2022 ja 19.02.2022 kuupäevadel.

Vaatluse kui ka dokumendianalüüsis saadud andmete põhjal rakendati tavapärasest sisuanalüüsi. Tavapärase sisuanalüüsi rakendatakse siis, kui huvipakkuva nähtuse kohta pole piisavalt teooriaid või uurimisandmeid (Laherand, 2008, lk 290). Varasemalt pole uuritud ametnike poolt inimvääriskuse kui ka au teotamise tagamist kainenema toimetatud isikute suhtes, mistõttu valiti **andmeanalüüsimetodina** tavapärase sisuanalüüsi.

Vaatluse ja dokumendianalüüsi analüüsimiseks koostati kategooriad ja koodid (vt tabel 1 ja 2). Kategooriate ja koodide loomisel põhineti läbi teooria käsitletud inimvääriskuse tagamisest, au teotamisest kui ka kainenema toimetamise õiguspärasusest ning dokumenteerimisele kehtestatud nõuetest. Au teotamine käib läbi suhtluse ehk ametnikud võivad kainenema toodud isikute suhtes anda sobimatuid hinnanguid nende elustiili või välimuse kohta. Inimvääriskuse alandamine käib läbi ebasobivate ja mitte õiguspärase tegevuste, näiteks vahetu sunni kasutamisega. Kainenema toimetamisel peavad ametnikud lähtuma seaduses õigusaktidega kehtestatud nõuetest.

2.2 Vaatluse tulemused

Vaatlus viidi läbi 11.02.2022 ja 19.02.2022 kuupäevadel õhtuses kui ka päevases vahetuses Tallinna kainenestusmajas. Vaatluseks valitud kuupäevad langesid nädalavahetusse, sest just nädalavahetusel ning sellele eelneval päeval toimetatakse tavaliselt rohkem isikuid kainenema. Põhjuseks on lõõgastumine pärast pikka töönädalat, kus tarbitakse alkoholi koos seltskonnaga kodus või avalikes kohtades. Samuti eluraskustes inimesed, kellel puudub oma elukoht, joovad alkoholi hea tunde saamise eesmärgil ning mistõttu ööbivad tänavatel või häirivad avalikus ruumis viibivaid inimesi. Vaatluse parema ülevaate saamiseks, koostati vaatluspäevik (vt lisa 2), kus oli ära toodud peamised tegevused, mida tuleks ametnike kainenema toimetamise tegevuse juures jälgida, et oleks tagatud inimväärne kohtlemine. Vaatlusel kasutati süstemaatilist vaatlust (vt lk 25), kus jälgiti patrullpolitseinike tegevust, käitumist ning suhtlemisstiili (kainenema toimetatud isikute alandamine) ja olustikku.

Tabel 1. Vaatluse kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooriad	Koodid
Kategooria 1 Isikuga suhtlemine	Kood 1. Viisakas, selgitav Kood 2. Üleolev Kood 3. Hääle tõstmine Kood 4. Vaikne
Kategooria 2 Ametnike käitumine	Kood 1. Professionaalne Kood 2. Kiirustav Kood 3. Ei antud võimalust helistada lähedasele Kood 4. Isiku provotseeriva käitumise ignoreerimine
Kategooria 3 Põhiõiguste riive – liikumisvabadus, kodupuutumatus, isikupuutumatus	Kood 1. Elukohta mitte toimetamine Kood 2. Elukohast kainenema toomine Kood 3. Elukoht puudub ehk puudub koht kuhu isik toimetada Kood 4. Turvakontrolli tegemine
Kategooria 4 Vahetu sunni kasutamine, sh. diskrimineerimine	Kood 1. Käeraud + füüsiline jõud Kood 2. Sundi ei kasutatud Kood 3. Diskrimineerimine puudus
Kategooria 5 Kambrile kehtestatud nõuded	Kood 1. Õiguspärane Kood 2. Madrats puudus

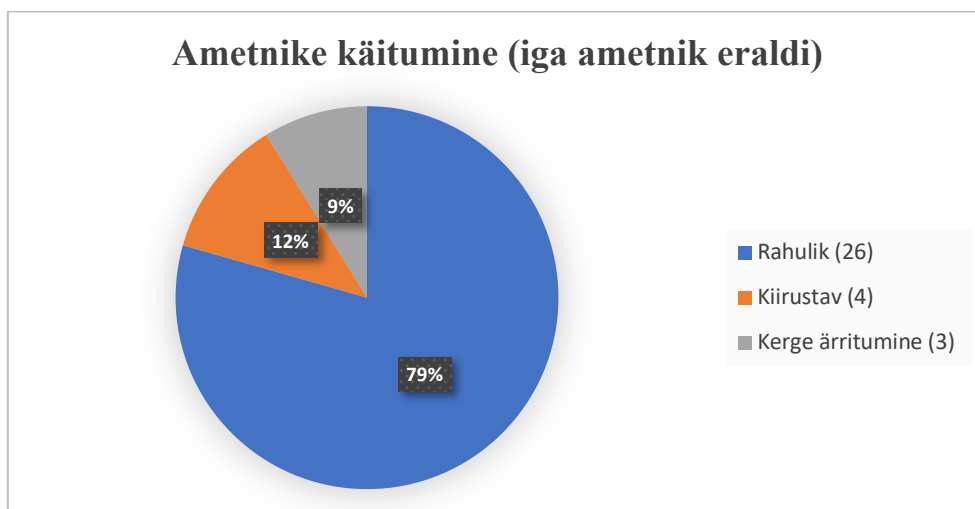
Mõlema vaatluspäeva jooksul toimetati kainenema isikuid elukohast, tänavatelt kui ka hotellidest. Kahel vaatluspäeval toimetati kainenema 17 isikut. Isikud, kes kainenema toimetati olid:

- kindla elukohaga, Tallinn kui ka Harjumaa (8 isikut);
- ilma kindla elukohata (5 isikut);
- välismaa kodanikud (4 isikut).

Kategoorias 1 „**Isikuga suhtlemine**” on analüüsitud suhtlemist. Teoorias käsitletud on au teotamine häbistamine ja solvamine, mis toimus läbi suhtluse. Kui teotatakse isiku au, siis alandatakse inimese väärikust. Inimest ei tohi panna olukorda, kus ta tunneb ennast alandatult või häbistatult, näiteks kodutute või majanduslikult mitte kindlustatud inimeste

suhtes, kelle eluline korraldus on teistsugune kui teistel ühiskonna liikmetel (vt lk 9, 10 ja 14). Politseiametnike tegevus peab olema professionaalne ning isiklik arvamuse avaldamine isiku välimuse või hoiakute kohta tuleb vältida. Isiku häbistamist ning alavääristamist võib panna ennast alaväärsena tundma. Kainenema toimetatud isikuga suhtlemisel **jäid ametnikud rahulikuks ja suhtlesid viisakalt**. Isegi kui kainenema toimetatud isik oli üleolev ning ülbe, suutsid ametnikud jääda rahulikuks ning selgitata põhjuseid, miks ta kainenestumajas viibib. Ühel korral tundus, et ametnik suhtles kainenema toimetatud isikuga üleolevalt, mis võib olla tingitud puudulikkusest enesekehtestamise oskusest, kuid mis pole au teotamine, sest solvamist ega häbistamist ei olnud. Kainenema toimetatud isik oli ise rahulik, kuid silmnähtavalt alkoholijoobes ehk ei mõistnu väga ümbritsevat. Osad ametnikud pidid isiku korrale kutsumiseks tõstma häält, et ta alluks politsei poolt antud korraldustele.

Teisest rahvusest või muu kultuurilise taustaga inimeste kainenema toimetatuid erilisemalt ei koheldud. Puudus ametnike poolt diskrimineerimine ning inimväarikust alandav kohtlemine (vt lk 10). Seega rassilist või muud diskrimineerimist ei tuvastatud.

Joonis 2. Ametnike käitumine isiku kainenema toimetamise jaotus (autori koostatud)

Kategoorias 2 „**Ametniku käitumine**” analüüsiti politseiametnike käitumist isikuga tegelemisel kainenestumajas. Lisaks isikutele turvakontrolli tegemist. Lähtuvalt teooriast ei tohi inimest kohelda selliselt, mis tekitab temas hirmu ja alaväärsustunnet. Ametnike poolt peab käitumine peab olema inimlik, eetiline ja professionaalne. Joobes isiku ebaviisaka käitumise puhul peavad samuti ametnikud jääma rahulikuks ning mitte alluma tema

provokatsioonidele (vt lk 12-13). Vaatlusel nähti, et 79% ehk 26 ametnikku tegelesid isikuga **rahulikult ja professionaalselt** (vt joonis 2).

9% ehk 3 ametnikku (vt joonis 2) olid **kergelt ärritunud**. Ärritumine tekkis ametnikel kui isik ei suutnud ennast kiirelt liigutada või korraldusest ja küsimustest aru saada. Ühe juhtumi puhul märgati, et ametniku poolt kambrisse toimetamisel isikut **tõugati kergelt**. Isiku tõukamine pole veel inimväarikust alandav, kuid inimlikust aspektist ja eetilistest normidest pole see ametniku poolt professionaalne käitumine (vt lk 13). 12% ehk 4 ametnikku (vt joonis 2) tegutsesid **kiirelt ja rutakalt** tegutsemist. Kiirustav tegutsemine võib olla tingitud rohkete väljakutsete olemasolust, kus kõik politseipatrullid on hõivatud ning isiku kainenema toimetamine peab toimuma kiirelt. Kiire tegutsemine võib tuua kaasa lohakusvigu dokumentatsioonide vormistamisel. Kainestusmajja isiku kainenema toimetamine peab olema läbimõeldud. Võib oletada, et põhjus, miks isikuid alusetult kainenema toimetatakse on politsei töömahu suurenemine, ootel olevate väljakutsete kiire teenindamine ning vahetuse õigel ajal lõpetamise soov. Lähtuvalt eelnimetatud asjaoludest, võivad ametnikud valida neile lihtsama ning võimalik, et alati mitte õiguspärasema otsuse (vt lk 17). Näiteks viimastel minutitel enne vahetuse lõpetamist joobes isiku toimetamine kainestusmajja on mugavam ja kiirem kui viimase elukohta toimetamine.

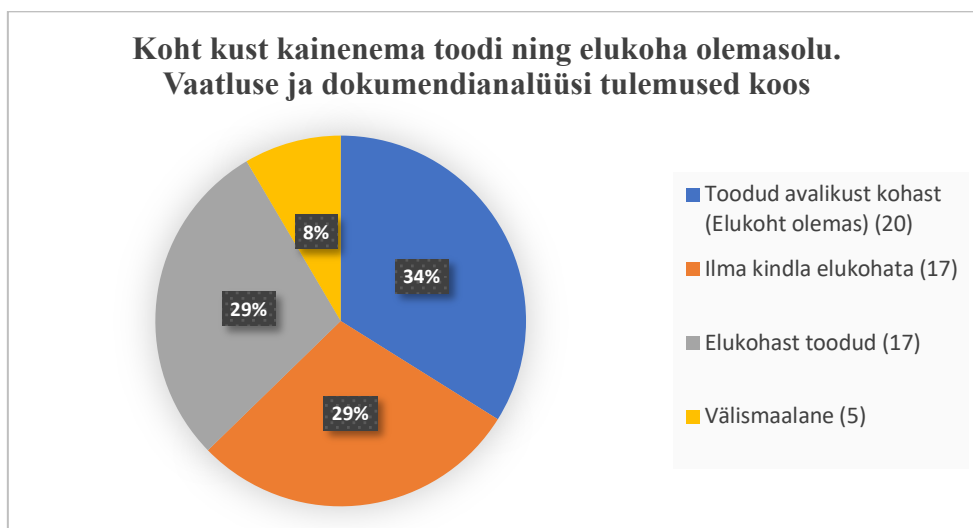
Inimväarikust alandav ehk isikul alandustunnet tekitavaid juhtumeid vaatlusega ei tuvastatud. Kuid siiski oli olukord, kus isiku elukohast kainestusmajja toimetades **ei võetud kaasa jalanõusid**. Selle isiku kainenema toimetamist ei nähtud, kuid nähti isiku vabastamist. Ei ole teada, mis olukord oli enne kainenema toimetamist, seega on rakse välja tuua põhjuseid, miks patrull isiku jalanõusid elukohast kaasa ei võtnud. Kuid lähtuvalt kainestusmajjas läbiviidud vaatlusele ja teooria analüüsimisele on tegemist inimväarikust alandava käitumisega. Kui inimene toimetatakse oma kodust kainenema ilma jalanõudeta, võib see teda haavata ja alandada, mis ongi inimväarikuse alandamine (vt lk 11). Lisaks läbi lume sokkis kõndides on oht tervisele (külmumine). Ei saa välistada, et ilma jalanõudeta avalikus ruumis kõndimine võib tekitada alandust ja häbi. Isik ise tunnistas, et tema inimväarikust on alandatud ning puudus õiguslik alus kainenema toimetamiseks. Kuid tuleb tõdeda, et isikule pakuti jalanõusid, millest ta keeldus. Probleemile lahenduse saamiseks kutsuti politseipatrull, kes isiku koju toimetas.

Olid ka selliseid olukordi, kus politseipatrull isiku kainenema toimetamisel võttis kaasa isiku välisriided, kuna isik ei olnud ise selleks võimeline. Politseiametniku poolt on tegu

inimlikkuse ja inimväärse kohtlemise kohalt läbimõeldud ning kaalutletud tegevus, et hiljem kainenestumajast lahkumisel saab isik ise ühistranspordiga tagasi koju liikuda.

Vaatlusel ebainimlikku kohtlemist nähti ühel korral. Isikule ei antud **võimalust helistada lähedastele**, kes oleks saanud teda enda juurde võtta. Isik toimetati kainenema maakonnast, kuhu hiljem koju tagasisaamine võib olla raskendatud. Isik suhtles adekvaatselt, soovis teha telefonikõne lähedasele, kuid samal ajal eiras politsei korraldust istuda. Võib järeldada, et võimalust lasta helistada lähedasele ei ole veel lähtuvalt teooriale inimvääriskuse alandamine, kuid inimlikkust aspektis oleks võinud lasta isikul helistada ning toimetada ta lähedaste juurde, siis ei oleks riivatud isiku liikumisvabadust ning isikupuutumast. Provotseerimist ja mõnitamist mõlemal vaatluse päeval politseiametnike poolt ei esinenud. Küll aga oli korduvalt märgata provotseerivat käitumist kainenema toimetatud isikute enda poolt. Ehk kokkuvõtvalt ei saa lähtuvalt teooriast (vt lk 12-13) järeldada, et kas ametnikud provotseerivad kainenema toimetatud isikuid.

Turvakontrolli teostati kõikidele kainenema toimetatud isikutele, eesmärgiga võtta hoiule esemeid ja asju, millega isik võib endale kambris haiget teha ning seda teostas samas soost ametnik. Kõik turvakontrollid olid õiguspärased, ei tekitatud isikule ebameeldivust ning isikupuutumast riivati minimaalselt (vt lk 19).

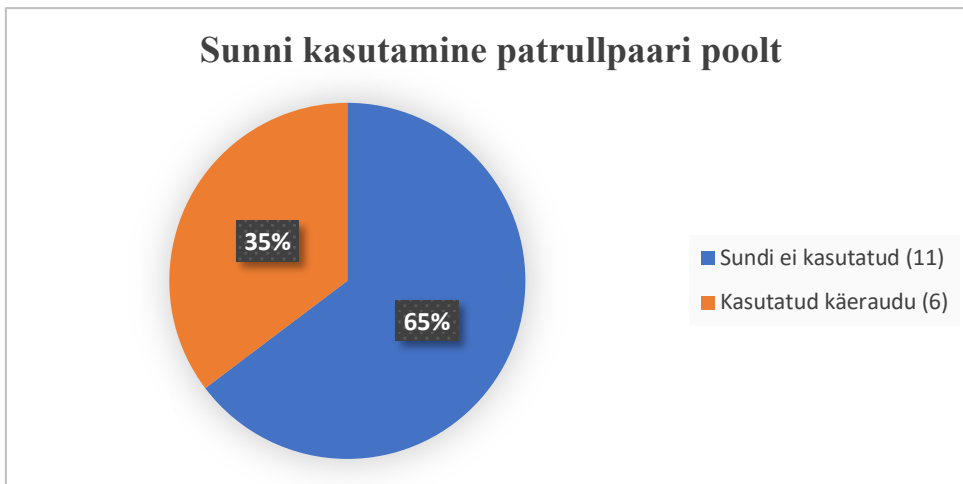

Joonis 3. Koht kust isikud kainenema toodi ning elukoha olemasolu lähtuvalt vaatluse ja dokumendianalüüsist (autori koostatud)

Kategoorias 3 „**Põhiõiguste riive – liikumisvabadus, kodupuutumatus ja isikupuutumatus**” analüüsiti isiku kainenema toimetamise kooskõla kehtiva õigusliku alusega ehk põhjendust. Isiku vabaduse piiramist ehk õiguslikku alust kainenema toimetamisel oli erinevaid. Vaatluse jooksul selgus, et 7 isikut 17-st toimetati kainenema **ilma õigusliku aluseta** ehk ametnikud ei osanud valida õiget meetet (vt lk 16).

Joonis 3 on välja toodud vaatluse kui ka dokumendianalüüs tulemustest nähtub, et 34 % ehk 20 kainenema toodud isikutel oli kindel elukoht olemas Harjumaa piirides. Vaatlusel läbiviimisel toodi avalikust kohast, kainestusmajja kainenema 5 isikut kellel on olemas elukoht. Näitena saab tuua patrulli poolt kainenema toodud isiku, kes magas tänaval, koduvõtmed olid kaasas ning elukoht oli teada. Põhjus miks elukohta ei toimetatud, polnud protokollis kirjas. Esines patrulle, kes olid üritanud isiku koju saada ehk sõitnud läbi mitmeid aadresse. Kainenema toimetamine on oluline põhiõiguste riive, inimväärlikust rikkuv ning riigile kulukas. Kainestusmajja toimetamiseks on olemas kindlad alused, millest tuleb politseiametnikel kinni pidada.

Põhiprobleemiks, keda kainenema toimetatakse on kodutud. Vaatluse ja dokumendianalüüsi tulemustest nähtub, et kainestusmajja toimetati 29% ehk kokku 17 isikut, kellel päevasel kui ka öisel ajal pole kuskil võimalik soojades tingimustes olla ning sellest lähtuvalt ööbivad nad bussipeatustes, tänavatel kui ka kaubanduskeskustes, millega häirivad oluliselt avalikus ruumides viibivaid inimesi ning samuti seavad ohtu enda tervise, näiteks tekib alajahtumise oht. Vabaduse piiramine peaks justkui olema põhjendatud, sest tekib oluline oht endale ehk võib langeda süüteoohvriks, alajahtuda või sattuda liiklusõnnetusse. Samuti alkoholitarbimisest tingitud ebameeldiv ning võimalik, et ka agressiivne käitumine võib panna ohtu teisi inimesi. Võib järeldada, et talvekuudel, eriti päevastel aegadel, kus öömajad on suletud, satuvad kodutud alkoholi tarbimise tagajärjel rohkem kainestusmajja eesmärgiga saada sooja ning kuivadesse tingimustesse. See on ka üks põhiprobleem, mille lahendamiseks peaks riik tervikuna tegelema, sest kodutute jaoks peaks päevasel ajal olema koht, kus kaineks magada ja see ei tohiks olla kainestusmaja kamber.

Joonis 4. Ametnike poolt sunni kasutamine jaotus (autori koostatud)

Kategoorias 4 „**Vahetu sunni kasutamine sh. diskrimineerimine**” analüüsiti vahetu sunni kasutamist. Vahetu sunni kasutamine on isikupuutumatus riive. Iga vahetu sunni kasutamine peab olema reguleeritud seadustes, millistes olukordades on füüsilise jõu, erivahendi või relva kasutamine lubatud. Vahetut sunni võib kasutada siis, kui esineb oht endale või teistele või see on vajalik meetme täitma sundimiseks (vt lk 20).

Vahetu sunni kasutamist nähti vaatluse käigus harva. Erivahendi ehk käeraudu kasutati sõiduautoga transportimisel, kuna politseiametnikel esines oht, et isik võib rünnata või ennast vigastada. Kuna mõned alkoholihoobes isikud võivad olla ettearvamatud ning võivad olla samuti agressiivsed, siis vältimaks politseiametnike ründamist sõidu ajal pannakse isikule peale käeraud.

Käeraudadu kui ka füüsilist jõudu kasutati kainenestumajas, vältimaks ametnike ründamist, 35% ehk kokku 6 korral (vt joonis 4). Põhjuseks olid isiku mitte allumine korraldustele ehk karjuti ning vehiti käte ja jalgadega. Vaatluse käigus ei nähtud kordagi, et isiku suhtes füüsilise jõu kui ka erivahendi kasutamine **oleks olnud ebaproportsionaalne**. Tuginedes teorialle on ametnikud vahetu sunni ehk käeraudade kasutamisel hinnanud ohu olemasolu ning õiguspärasust (vt lk 20). Füüsilise jõu kui ka käeraudade kasutamise tagajärjel tekkis ühel kainenema toimetatud isikul kehavigastus, mis koheselt tervishoiutöötajate poolt üle vaadati ning esmaabi anti. Keskmiselt kasutatakse isiku suhtes füüsilist jõudu ja käeraudu 15 kuni 20 minutit, mis oli kajastatud joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokollis. Käeraudade kasutamisel hinnatakse eelnevalt, kas esineb oht, et isik võib kahjustada ennast või teisi (vt lk 20). Füüsilise jõu, erivahendite kasutamist on

politseiametnikud kasutanud kõige viimase meetmena, vältimaks inimõiguste rikkumist kui ka inimväärlikuse alandamist.

Kategoorias 5 „**Kambrile kehtestatud nõuded**” vaadeldi kambrite tingimusi. Kainestusmaja kambrid olid puhtad. Kambrates oli tagatud piisav valgus, ventilatsioon, aknad, videokaamerad, WC ja kraanikausi olemasolu. Videokaameraid jälgisid ametnikud alati. Madratsi said kambrisse 8 isikut 17-st. Isikud, kelle suhtes kasutati vahetut sundi, neile madratsid kambratesse ei antud. Ülejäänud 3 isikut, kes madratsit ei saanud, jäi põhjendus saamata. Seega juhindub kainestusmaja õigusaktidest ning tööjuhenditest, et isikuid koheldakse inimväärselt (vt lk 19).

2.3. Dokumendianalüüsi tulemused

Dokumendianalüüsi läbiviimiseks valiti analüüsimiseks KorS § 42 tulenev joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokoll (vt lisa 1). Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli leida protokollis puudusi, tähelepanekuid ning hinnanguid inimväärlikuse tagamisele, lähtuvalt lõputöös püsitatud uurimisküsimusele: „Kas isiku kainenema toimetamise protokoll vajab täiendamist?”. Lähtuvalt uurimisküsimustest moodustati kategooriad ja koodid. Kokku analüüsiti 42 joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokollid, sest dokumentide analüüsimisel hakkas tekkima korduvust ehk põhjendused kainenema toimetamisel olid samad. 42 protokollid analüüsimisel saadi teada probleemid. Analüüsitud protokollid olid koostatud ajavahemikul 01.01.2022 kuni 16.02.2022. Kuna ühes kuus tuuakse orienteeruvalt 400 inimest kainenema, siis on see piisav hulk dokumendianalüüsi tegemiseks.

Tabelis nr 1 on koostatud viis kategooriat ehk protokollis esinenud alused isiku kainenema toimetamisele, kainenema toimetamise koht, sunni kasutamine ja muud puudused.

Tabel 2. Dokumendianalüüsi kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooriad	Koodid
Kategooria 1 Koht kus isik kainenema toimetati	Kood 1. Elukohast Kood 2. Tänavalt Kood 3. Tänavalt, kuid elukoht olemas Kood 4. Tänavalt, kindel elukoht puudub

Kategooria 2 Kainenema toimetamise õigusliku aluse olemasolu (täpne, põhjalik)	Kood 1. Agressiivne, kujutab ohtu pereliikmetele, alkoholijoobes Kood 2. Alkoholijoobes, kõnnib sõiduteel või magab maas. (alajahtumise oht), ei suuda ise lahkuda Kood 3. Oht ennast vigastada Alakood 3.1 enesetapumõtted tingitud alkoholist
Kategooria 3 Kainenema toimetatud isiku asjade läbivaatus ja selle protokollimine	Kood 1. Korrektsest kirjeldatud Kood 2. Doubleerimine Kood 3. Puudused esemete kirjeldamisel
Kategooria 4 Vahetu sunni kasutamine	Kood 1. Käeraud Kood 2. Füüsiline jõud Kood 3. Sundi ei kasutatud
Kategooria 5. Muud puudused protokollimisel	Kood 1. Protokolli sodimine Kood 2. Puudub ohu täpne selgitus

Kategooria 1 „**Koht kus isik kainenema toimetati**” ja 2 „**Kainenema toimetamise õigusliku aluse olemasolu**” on välja toodud koht, kust kainenema toimetati, kas isikul on olemas elukoht või mitte ning selle alus (vt joonis 3). 42. protokolli analüüsimisel selgus, et 17-1 tänavalt kainenema toimetatud **isikutest oli kindel elu- või ööbimiskoht olemas**. Kindel elukoht puudus 12 isikul ning elukohast toimetati kainenema 12 isikut.

Nagu eelpool kui ka teorias käsitletud (vt lk 16) on tähtis, et esmalt toimetada isik kainenema tema elu- või ööbimiskohta, sest kainenema toimetamisel rikutavateks põhiseaduslikeks õigusteks on liikumisvabadust, kodupuutumatus ja isikupuutumatus. Kui isikul on olema kaasas koduvõtmed, saab endaga iseseisvalt hakkama või ta on suuteline ütleva, kas keegi lähedastest on kodus, siis peab isiku toimetama tema elu- või ööbimiskohta. Protokollide analüüsimisel selgus, et mõnel kainenema toimetamise alused ehk **ohu kirjeldus polnud piisavad**. Näitena saab tuua protokolli toodud kainenema toimetatud ohu kirjelduse: *Oht sattuda liiklusõnnetusse, ei ole võimeline iseseisvalt lahkuma*. Kuna isik kõndis sõiduteel, on võimeline ise lahkuma, siis elukoha olemasolul oleks saanud toimetada isiku tema elu- või ööbimiskohta. Samuti puudus ohu kirjelduses, kas isik on alkoholijoobes. Lisana oli olemas indikaatorvahendi kasutamise protokoll, kuid seaduslikus

mõttes, peab alkoholijoove olemasolul olema mainitud ohu kirjelduses (vt lisa 1). Seega protokollidest polnud aru saada, kas isikute õigused olid tagatud (vt lk 21). Isikuid tuuakse ilma kindla õigusliku aluseta kainenema, kuigi neid on võimalik elu- või ööbimiskohta toimetada. Ehk kui rikutakse aluseta põhiõiguslikke õigusi, rikutakse mingil määral inimväärikust. Saab väita, et kambrites viibimine tekitab inimestes ahastus, mis on samuti inimväärikuse rikkumise üks tunnustest (vt lk 11). Kõik tegevused isiku suhtes peaksid olema dokumenteeritud ning vastama õigusnormidele.

Elukohast kainenema toimetatud isikud (29% ehk dokumendianalüüsist 12 inimest) olid seotud LSV toimepanemisega (vt joonis 2). Peamiseks põhjuseks oli alkoholi ületarbimine, millest tingitult muutuvad teatud inimesed agressiivseks oma lähedaste suhtes ning mistõttu ei suudeta emotsioone kontrolli all hoida. Selliste juhtumite puhul, kus tekib oht teiste pereliikmetele on isiku kainenema toimetamise õiguslik alus olemas. Samas tuleb ohu kirjelduses väga põhjalikult mainida kainenemise alus, sest elukohast kainenema toimetamine on väga suur põhiõiguslik riive. Näitena saab tuua LSV puhul protokollis kirjeldatud ohu kirjeldus: *Joobes, agressiivne, lubab elukaaslasele kallale minna, keeldub lahkumast, oht toime panna süütegu*. Ohu kirjeldus kui ka muud protokollis kajastatud andmete põhjal nähtus, et isiku suhtes ei kasutatud vahetut sundi, seega võib järeldada, et isik tegi politseiga koostööd ning oli võimeline ise lahkuma. Eelnimetatud ohu kirjelduses on kirjeldatud, et isik lubab elukaaslasele kallale minna, see tähendab, et tegemist on LSV juhtumiga ehk vaimse vägivallaga. Isiku elukohast kainenema viimisel rikutakse põhiõiguslikke õigusi ehk kodupuutumatus (PS § 33). Seega vältimaks põhiõiguste riivete kohaldamist, tuleks proovida isiku toimetamist esmalt lähedaste või sõprade juurde.

Välismaa kodanikke kainenemisele toimetamisel põhjendasid ametnikud – *Isik alkoholijoobes lamas maas, ei ole võimeline lahkuma, võib langeda süüteoohvriks*. Enne kainenema toimetamist, peaks politseipatrull uurima, kas isik on võimeline ütlema oma ööbimiskohta või tal on kaasas ööbimiskoha aadressile viitavaid asju. Kui isik pole suuteline ütlema ööbimiskoha aadressi, siis kainenemisele toimetamise protokollis põhjenduses peaks olema kajastatud täpsem põhjendus, miks ei saadud viia isikut tema ööbimiskohta. Eestis viibivad välismaalastele kehtivad samuti Eestis kehtivad seadused ning põhiõigused. Seega peavad politseiametnikud ka välismaa kodanikud toimetama esmalt nende ööbimiskohta (vt lk 10).

Kategooria 3 „**Kainenema toimetatud isiku asjade läbivaatus ja selle protokollimine**” on koostatud kainenema toimetatud isikute asjade läbivaatuse protokollimine ehk kuidas on esemeid kirjeldatud ning kas protokollis on piisavalt ruumi asjade loetlemiseks. Isikute asjade hulgast peavad kindlasti olema protokollitud kõik väärtuslikumad esemed (näiteks ehted, raha, dokumendid, muud eritunnused jne) nagu õigusaktid seda nõuavad (vt lk 18). Korrektselt oli kainenema toimetatud isiku asjad 26 korral üles kirjutatud ehk näiteks: *EV isikutunnistus (nr XXXXX), pangakaart (XXXX nimele), Mobiiltelefon Samsung, Halli värvi pusa. 30 eurot (3x10 euro kupüüri), võtmekimp koos 2 võtme ning 1 magnetiga.*

Samuti kui isikul on kainenema toimetamisel kaasas suuremad kotid koos asjadega, siis eraldatakse väärtuslikumad esemed ning kirjeldatakse neid protokollis. Väärtuslikumate esemete loetlemine ja vigastuste välja toomine on oluline ametnike enda kaitseks, et hilisemalt ei saaks kainenema toodud isik teha kaebusi asjade lõhkumiste või kadumise pärast (vt lk 21). Muud väheväärtuslike esemete korral mainitakse: *Musta värvi seljakott koos isiklike asjadega.*

Osaliselt oli märkimata dokumendinumbrid või kellele pangakaardid kuuluvad (isiku nimi). Asjade loetlemisel oli palju dubleerimist ehk üleriie te kirjeldamist hoiule võtmise loetelus. Iseenesest pole see vale tegevus, kuid ilma dubleerimiseta jääks hoiule võtmise reas rohkem ruumi väärtuslike asjade kirjeldamiseks.

Kategooria 4 „**Vahetu sunni kasutamine**” on analüüsitud sunni kasutamist. Vahetut sunni kasutatakse üldjuhul kui isik on politsei või teiste suhtes agressiivne. Põhjendamatu sunni kasutamine on käsitletav piinamisega (vt lk 20) ning seda saab tuvastada vaadeldes kainenema toimetamise protokolle, kas neis on täpsemalt kajastatud: sunni kohaldaja, sunni kasutamise vahend, kaua sunni kasutati ning selle põhjus. Dokumendianalüüsi tehes polnud võimalik näha, kas isik oli agressiivne või kas ametnikud kasutasid vahetut sunni õiguspäraselt. Seega on keeruline läbi protokollida hinnata, kas vahetu sunni kasutamine oli hädavajalik. Protokollis analüüsimisel kasutati käeraudu seitsmel korral, kirjeldades põhjuseks: *vägivalla oht teiste isikute suhtes*, kuid ka lihtsalt: *kasutatud käeraudu, isik agressiivne.*

Vahetu sunni kasutamise põhjendused peaksid olema detailsemad. Inimesed erinevad ning mõne jaoks võib olla sunni kasutamine olla inimväärikust alandav, kuid teise jaoks mitte.

Täpsemat põhjendust vajab agressiivne käitumine. Mõne jaoks võib olla agressiivne käitumine kõva häälega suhtlemine, teise jaoks jalgadega vastu maad trampimine. Protokollis kajastuv vahetu sunni kasutamine peab olema jälgitav ning põhjendatud, et hilisemate kaebuste korral tõendada, et isiku põhiõiguslikke õigusi riivati minimaalselt ning õiguspäraselt (vt lk 12). Dokumendianalüüsist nähtub, et vahetut sundi ei rakendatud 33-l korral. Küll aga oli mõningaid protokolle, kus põhjendused olid lühikesed ja pealiskaudsed. Keskmiselt kasutati isiku suhtes käeraudu 15-30 minutit. Füüsilist jõudu oli kasutatud kahel korral, millest ühel juhul oli puudu sunni kasutamise kestvus ja kohaldaja.

Kategooria 5 „**Muud põhjused**” on analüüsitud muid puuduseid, mida dokumendianalüüsis tähelepanu väärised. Peamiseks oli **protokollide sodimine, teatud lahtritesse kirjutamata jätmine**. Kõikide nende puuduste parandamiseks saadetakse protokoll pärast isiku kainestusmajast vabastamist tagasi ametnikele paranduste tegemiseks. Samas pärast paranduste tegemist, peab isik, kelle suhtes protokoll koostati, saama tutvuda uuesti parandatud dokumendiga tulenevalt haldusmenetluse seaduse § 59. Kui isikut ei leita või ei saada ühendust, siis ei ole võimalik parandatud protokollit tutvustada. Iga parandatud protokollit järel peab isik, kellele see on koostatud, tutvuma parandustega ning soovi korral saama koopia. Mõned protokollid, mis ootavad parandamist, seisavad korrapidamises mitmeid nädalaid.

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas alapeatükis tehakse järeldused ja ettepanekud lõputöö teoreetilise kui ka empiirilise uuringu saadud tulemuste põhjal. Lõputöö teoreetilises osas uuriti, mis on inimväarikus, au teotamine ning korrakaitsemeetmed kainenema toimetamisel. Empiirilises osas viidi läbi vaatlus Tallinna kainenemajajas, kus jälgiti ametnike poolt inimväarikuse ja au toetamise tagamist kainenema toimetatud isikute suhtes. Lisaks vaatlusele, viidi läbi dokumendianalüüs, mille eesmärgiks oli välja selgitada, kas kainenema toimetamisel dokumenteeritakse kõik täpselt ja põhjalikult, vältimaks isiku inimväarikust alandavat kohtlemist.

Teoorias käsitletud inimväarikuse ja au toetamise analüüsimisel selgub, et mõisted on üksteisest erinevad. Kui au teotamine ehk alandamine ja häbistamine toimub avalikus ruumis

või läbi suhtluse, siis inimväärlikuse alandamine toimub läbi ebaõigete tegevuste, millega tekitatakse inimeses alandust ja hirmu. Vaatlusel saadud tulemuste põhjal selgub, et politseiametnikud kohtlevad kainenema toimetatuid inimväärlikust alandamata ja au teotamata. Puudus ametnike poolt kainenema toimetatud isikute mõnitamine, häbistamine ja alandamine. Mõned ametnikud kasutasid üleolevat suhtlusstiili või nõrka selgitamiskohustuse täitmist, mis võib olla tingitud puudulikust enesekehtestamise oskusest, kuid mis pole au teotamine ega inimväärlikuse alandamine. Provotseerimist ametnike poolt ei esinenud. Suurem osa olid provokaatoriteks üldjuhul isikud, kes ei olnud rahul kainenema toimetamisega.

Teoorias analüüsi, et kainenema toimetamisega riivatakse isikute põhiseaduslikke õigusi, täpsemalt liikumisvabadust, isikupuutumatus, kodupuutumatus ning need riived ei tohi olla ülemäärased. Esimese võimalusena peavad politseiametnikud toimetama isiku tema elu- või ööbimiskohta, kui temast lähtub oht iseendale (Vabariigi Valitsus, 2007). Politseiametnikud võivad kaalutusõiguse rakendamisel riivata inimeste põhiõigusi minimaalselt ning õiguspäraselt.

Vaatlusel nähti, et vahetut sunni kasutati üksikutel kordadel. Ei nähtud, et vahetut sunni oleks kasutatud ebaproportsionaalselt (löödud või tekitatud meelega vigastusi) või kasutatud psüühilist vägivalda. Käeraudu kasutati kõige viimase meetmena ning eelneva hoiatusega, eesmärgiga isiku võimalike rünnete ennetamiseks. Enne vahetu sunni kasutamist hindasid politseiametnikud, kas isik võib põgeneda, kahjustada ennast või teisi ning anti veel lisaks eelnev hoiatus. Iga vahetu sunni kasutamine dokumenteeriti politseiametnike poolt joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokollis (kestvus, aeg, sunni kohaldaja, põhjus).

Aruandlussüsteem ehk dokumenteerimine on oluline inimõiguse tagamisel. Lisaks läbi dokumenteerimise on kaitstud nii politseiametnikud kui ka kainenema toimetatud isikud ise. Hilisemate kaebuste esitamisel on võimalus välja selgitada, kas politsei poolt vastav käitumine oli seadusega kooskõlas ja inimõigusi arvestav. Dokumentianalüüsimisel selgus, et protokollides esines vigu. Täpsemalt esinesid vahetu ohu kirjelduses ebapiisav kainenema toomise põhjus. Lisaks esines vigu vahetu sunni kasutamise osas, kus sunni kirjeldus polnud põhjalik. Lisaks leiti protokollis analüüsimisel, et kiirelt tegutsemise tagajärjel tekib

protokollil palju sodimist, teatud lahtritesse unustatakse kirjutada ning hoiule võetud esemete loeteluks on protokollis vähe ruumi.

Mõlema uuringu läbiviimisel selgub, et politseiametnikud toimetavad joores isikuid ilma õigusliku aluseta kainenema. See tähendab, et kui isik on piisavalt adekvaatne, tal on kindel elukoht, koduvõtmed kaasas, kuid koju teda ei toimetata. Enne kainestusmajja viimist peab võimalusel isiku toimetama tema elu- või ööbimiskohta, sest kainestusmajjas piiratakse põhiseadusest tulenevalt liikumisvabadust ja isikupuutumatus. Dokumendianalüüsis tuli välja, et protokollis vahetu ohu kirjeldus polnud piisavalt põhjalik. Puudus selgitus, miks inimest ei toimetata kainestusmaja asemel elukohta, mis oht võib isikul tekkida tänavale jäädes või miks elukohast toimetati kainenema.

Isiku asjade käsitlemisel ja dokumenteerimisel on tähtis, et kõik väärtuslikumad esemed oleks loetletud protokollis Dokumendianalüüsist kui ka vaatlusest nähti, et ametnikud kirjeldavad isikute väärtuslikke esemeid. Üksikutes protokollides esines lohakusvigu, näiteks unustati asjade kirjeldamisel kirjutada dokumendinumbreid, dokumendi nimetust või pangakaartite omanike nimesid.

Läbiviidud uuringutest saadud tulemuste põhjal tehakse Politsei- ja Piirivalveametile isikute paremaks kainenema toimetamiseks ning inimväärikuse tagamiseks järgmised **ettepanekud ja soovitused**:

1. Kodutute kambrisse kainenema paigutamise asemel teha PPA ja Tallinna Hoolekande Keskuse vahel kokkulepe, kus talvistel kuudel ning külmadel perioodidel on politseipatrullil võimalik kodutu toimetada öömajja päevasel ajal. Kodutut ja kindla elukohaga isikut tuleks kohelda samadel tingimustel ehk esmalt toimetada ööbimiskohta. Sellise kokkuleppega vähendatakse kainestusmajades kambrite täitumist, peetakse kinni kainenema toimetamise nõuetest ning ei riivataks isikute põhiseaduslikke õigusi.
2. Täiendada joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokoll. Muudatust vajaks ohu kirjelduse ehk põhjenduse täiendamine. Näiteks tuua olulised põhjendused välja (näiteks alkoholijoobes, magas tänaval) ning ristitada vastavalt, kus isik kainenema toodi. Elukohast või elukoha olemasolul peaks patrull põhjenduse täpsemalt oma käega lahti kirjutama. Teiseks ühendada protokollis olev *üleriided* ja *hoiule võetud asjade loetelu* punkt. Nii tekiks rohkem ruumi isiku asjade kirjeldamisele, sest üleriided liigituvad samuti hoiule võetud asjade loetellu.

3. Viia läbi politseiametnikele kord aastas koolitus/täiendusõpe, et tuletada meelde kainenema toimetamise õiguslikud alused, sh au haavamise ja inimväärikust alandava kohtlemise keelu ning dokumenteerimise nõuded.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö „Inimväärika kohtlemise tagamine isikute kainenema toimetamisel Põhja prefektuuri näitel” uurimisprobleemiks oli, kas kainenema toimetatud isikuid koheldakse nende au teotamata ja inimväärlikust alandamata? Tulenevalt uurimisprobleemist, seati lõputöö eesmärgiks, kas kainenema toimetamisel järgitakse inimeste inimväärikat kohtlemist lähtudes korrakaitseadusest § 42 – joobeseisundis isiku kainenema toimetamine ning saadud tulemuste põhjal töötada välja ettepanekuid põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati viis **uurimisülesannet**.

Esimese uurimisülesandena Anti lühiülevaade õigusaktidest, mis sätestavad inimväärika kohtlemise nõuded ja au teotamise keelu ning analüüsiti teoreetilisi allikaid.

Teise uurimisülesandena oli anda ülevaade kainenema toimetamise protokollide koostamise alustest ja sisust lähtuvalt KorS-ist § 42.

Kolmandaks uurimisülesandeks viidi läbi vaatlus Tallinna kainenemamajas, et näha, kuidas on tagatud ametnike poolt inimväärne kohtlemine kainenema toimetatud isikute suhtes.

Neljanda uurimisülesandena vaadeldi joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokolle, tuvastamaks võimalikke au teotamise ja inimväärlikuse alandamise juhtumeid.

Viienda uurimisülesandena võrreldi teooria ja uuringu tulemusi ning töötati välja ettepanekud võimalike põhiseaduslike õiguste rikkumiste vältimiseks.

Uurimisprobleemile vastuse saamiseks koostati neli **uurimisküsimust** millele saadi vastused läbi teoreetilise kui ka empiirilise analüüsi.

Lõputöö **esimesele uurimisküsimusele**: „Mis on inimväärika kohtlemise nõude ja au teotamise keelu, kui põhiõiguste sisu?” saadi vastus läbi teoreetilise analüüsi. Inimväärlikus haldab mitmeid aspekte, nagu näiteks inimeste võrdsus, põhiõiguste ning kehalise puutumatuse tagamist. Inimese jaoks peab olema tunne, et ta on osa ühiskonnast, isegi siis kui tegemist on õigusrikkujaga. Politseiametnikud peavad lähtuma põhiõiguste tagamisest ning riivama isiku põhiseaduslikke õigusi minimaalselt. Jõu kasutamine peab olema proportsionaalne, dokumenteeritud ning lähtuma seadusest. Põhiseadusliku riive kohaldamisel peab politsei tagama inimväärse kohtlemise. Inimväärlikuse alandamine peab olema selgelt tunnetatav ja nähtav ehk iga toiming või käitumine ei saa olla ebainimlik või

alandav. Au teotamine on inimese häbistamine ja solvamine avalikkuse ees või üksikisikute vahel, mis on inimvääriskusega väga tihedalt seotud. Politseiametnikud on saanud hea väljaõppe nii koolist omandatud teadmiste põhjal Sisekaitseakadeemias ning erinevate koolitustel, et tagada avaliku korra eest vastutavatele isikutele (kainenema toimetatud isikutele) inimvääriskus.

Teisele uurimisküsimusele: „Millised on põhiseaduslikud nõuded nende põhiõiguste tagamisel?” saadi vastus läbi teooria ja empiirilise uuringu. Politseiametnike kohtlemine isiku kainenema toimetamisel on selgelt inimvääriskust tagav. Suhtlemine on viisakas ja professionaalne. Üldiseks probleemiks on õiguslik alus isikute kainenema toimetamisel. Korrakaitseseadus § 42 toob selgelt välja, et kui joobeseisundis isikule lähtub oht üksnes temale, peab korraldama võimaluse isiku toimetamiseks tema elu- või ööbimiskohta. Probleem, miks isikuid alusetult kainenema toimetatakse, vajab põhjalikumat uurimist.

Kolmandale uurimisküsimusele: „Millised on seaduslikud nõuded kainenema toimetamisel, sh. meetmete kohaldamise protokollimisel?” saadi vastus läbi teooria, vaatluse ja dokumendianalüüsi. Kainenema toimetamise alused on välja toodud KorS § 42, mida politseiametnikud peavad jälgima ja teadma. Kainestusmajja saab kainenema tuua isiku, kellel: 1) esinevad alkoholijoobe viitavad tunnused, 2) on ilma kindla elukohata või elukoht on Harjumaalt väljaspool, 3) elukohta pole võimaik toimetada, näiteks võtmete puudumise tõttu, 4) on ohtlik teistele isikutele. Kainenema toimetamise protokollimise kohustus tuleb KorS § 42 lg 6. Protokollist peab olema selgelt jälgitav kainenema toimetamine ja vabastamine. Kainenema toimetatud isiku õigused peavad olema tagatud ning põhiseaduslikud õigused kaitstud. Analüüsimisel nähtus, et isiku kainenema toimetamise alus ehk põhjendamine on protokollis puudulikult täidetud. Põhjendused peavad olema väga detailselt kirjutatud, sest kainenema toimetamine on isiku suur põhiseaduslik riive. Lisaks sunni kasutamise põhjendus tuleks detailsemalt kirjeldada.

Neljandale uurimisküsimusele: „Kas kainenema toimetamise protokoll vajab täiendamist?” Esmalt patrullitöö lihtsustamiseks teha ristikesesüsteemi, kus on välja toodud ohu kirjelduse ehk enamlevinud kui ka olulisemad punktid kainenema toimetamiseks. Näiteks alkoholijoobes või magas tänaval. Elukohast või elukohta mitte toimetatud isikute põhjuse peaks ametnikud omakäega ise kirjeldama.

Teise punktina ühendada *üleriiete kirjelduse* lahter kokku *hoiule võetud esemete* loetelu lahtriga, et tekitada rohkem ruumi asjade kirjeldamisel.

Lõputöös saavutati püstitatud eesmärk ja uurimisprobleem kui ka uurimisküsimustele saadi vastused. Vaatluse ja dokumendianalüüsis saadud tulemuste põhjal tehti Politsei- ja Piirivalveametile kolm ettepanekut:

1. Kodutute kambrisse kainenema paigutamise asemel teha PPA ja Tallinna Hoolekande Keskuse vahel kokkulepe, kus talvisteperioodil politseipatrullil võimalik kodutu inimene toimetada öömajja päevasel ajal. Sellega koheldakse kodutut võrdväärselt isikuga, kellel on kindel elukoht ehk esmalt toimetatakse ööbimiskohta.
2. Täiendada joobeseisundis isiku kainenema toimetamise protokoll.
3. Viia läbi politseiametnikele kord aastas koolitus/täiendusõpe, et tuletada meelde kainenema toimetamise õiguslikud alused, sh au haavamise ja inimväärikut alandava kohtlemise keelu.

Lisaks soovitatakse ettepanekuna Sisekaitseakadeemia kadettidele uurida lõputööna Harjumaalt väljaspool kainenema toimetamise praktikat ja probleeme. Kas on tagatud inimväärkuse tagamine, kui arestimajade sulgemisega toimetatakse isikuid teise linna või maakonda kainenema.

Lõpetuseks soovitakse tänada kõiki Tallinna kainestusmaja töötajaid ja juhte, kes aitasid lõputöö valmimisele kaasa ja tegid võimalikuks vaatluse kui ka dokumendianalüüsi tegemise Tallinna kainestusmajas. Lisaks soovitakse tänada juhendajat Ülle Vanaisakut.

SUMMARY

The Thesis is prepared on the following topic: „Ensuring the treatment with human dignity upon placing of the persons to sobering on the example of the North Prefecture’’. The thesis is prepared in Estonian, accompanied by summeraises in Estonian and English. The work consists of 58 pages, containing four figures, two tables and three annexes. The thesis has been drawn up using 63 sources in both Estonian and English.

The aim of the thesis is to ascertain whether the treatment upon the placing of persons to sober is conducted with human dignity Under § 42 of the Law Enforcement Act, i.e. taking of person in state of intoxication to recover from intoxication and make proposals for preventing breaches of constitutional rights on the basis of the result obtained. The research problem in the thesis is whether those who are taken to sober are treated without degrading their honour and human dignity? Qualitative observation was used as data collection method and content analysis was used as method of Document analysis and data analysis. Based on the results of the research, proposals were put forward to prevent possible violations of constitutional right.

Five research tasks have been set up to achieve the goal: 1) providing a brief overview of legislation establishing the requirements to dignified treatment and prohibition of defamation and to analyse theoretical sources; 2) providing an overview of the basis for drawing up the report of transporting a person to sober up and the contents thereof; 3) carrying out an observation at the Tallinn drunk tank in order to see how dignified treatment is ensured for persons transported in to sober up; 4) reviewing the reports of delivering intoxicated persons to sober up in order to identify potential cases of defamation and undignified treatment; 5) comparing the theory with results and developing proposals to avoid potential violations of constitutional rights.

The research revealed that the behaviour of police officers in transporting a person to sober up clearly ensures human dignity. An overall problem is the legal basis to transport persons to sober up. The reasoning is not thorough enough in some cases, and the space of items listed as confiscated for storage is also insufficient in the report. Proposals have been

submitted to the Police and Border Guard Board based on the observations and result of the analysis of documents.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

AS Eesti Raudtee kaebus Rahandusministeeriumi 22. juuli 2014. a otsuse nr 12.2-1/08331-1 osalise õigusvastasuse tuvastamiseks ja Rahandusministeeriumi poolt teabe avalikustamise keelamiseks (2017) 3-3-1-65-16.

Basu, K., 2010. Human Rights and Police Repression. *Jadavpur journal of International relations*, 14(1), pp. 232-236

Bienert, A., 2016. Action, not just words: The practical implications of human rights law for the use of force and firearms by Law Enforcement officials. *Security & Human rights*. Vol. 27(1/2), pp. 200-220.

Borodin, I., Vodolaskova, K., 2018. Constitutional right to complain as a form of democracy. *Proceedings of National Aviation University*. Vol 76 (3), pp. 134-140.

Bowen, G., 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*. Vol 9(2) pp. 27-40.

Bärenson, L., 2016. *Eraõiguslike isikute kaasamine politsei pädevusse kuuluvate korrakaitsete ülesannete täitmisesse ja selle piirid*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Crawshaw, R., Cullen, S. & Williamson, T., 1998. *Human Rights and Policing*. London: Brill, Nijhoff.

Das, D. & Palmiotto, M-J., 2002, International Human Rights Standards: Guidelines for the World's Police Officers. *Police Quarterly*. 5,2, pp. 206-221.

De Baets, A., 2006, The impact of the universal declaration of human rights on the study of history. *History & Theory*. 48(1), pp 20-43.

Eesti Konjunkturiinstituut, 2020. *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis*. [Võrgumaterjal] Tallinn: Emakeele Sihtasutus. Leitav: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/160561083224_Alkoholi_turg_tarbimine_2020.pdf [Kasutatud 21.10.2021].

Erlet, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 2018. Päring. Rmt: *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. [Võrgumaterjal] Tallinn: Emakeele Sihtasutus. Leitav: <http://www.keelev.ee> [Kasutatud 26.03.2022].

European Court of Human Rights, 2000. *Case of Witold Litwa v. Poland, 26629/95*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2226629/95%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-58537%22%5D%7D> [Kasutatud 10.11.2021]

European Court of Human Rights, 2006. *Case of Jalloh v. Germany, 54810/00*. . [Võrgumaterjal] Leitav: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22fulltext%22:%5B%22Jalloh%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-76307%22%5D%7D> [Kasutatud 10.11.2021] .

European Court of Human Rights, 2020. *Kohtuasi Jeret vs. Eesti, 42110/17*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://vm.ee/sites/default/files/article-filefield/jeret_vs_eesti.pdf [Kasutatud 10.04.2022].

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. London, Colifornia, New Delhi, Singapore: Sage.

H. T. Süüdistuses KarS § 291 järgi kokkuleppemenetluses (2018) 1-18-7673.

Haldusmenetluse seadus (2001) RT I, 13.03.2019, 55

Herrington, V., & Rodney Pope, 2014. The Impact of police training in mental health: an example from Australia. *Policing and Society*, 24(5), pp. 501-522.

Hoy, W. K., 2010. *Quantitative research in education. A primer*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Jaanimägi, K., 2004. Politsei sisemise rahu tagajana. *Juridica*, 2004 (7), lk 452-460.

Kiuru, M., 2008. *Vanglaametnik – füüsilise vägivalla ohver*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Korraldus (2011) RT I, 03.03.2021, 5

Kriminaalasi O. B. Süüdistuses KarS § 291 järgi (2018) 1-17-1219

Laaring, M., Pars, S., Kranich, H., Nuka, E., Kiviste, J., Mikiver, M., Roosve, T. & Vanaisak, Ü., 2017. *Korraldus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Lagerspetz, M., 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid*. Pakett trükk. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. 2 trükk. Tallinn: Infotrükk.

Lastekaitse (2014) RT I, 12.12.2018, 49

Lõhmus, Ü., Kas õigus isikupuutumatusel on põhiõigus? *Juridica*, 2018 (2), lk 136-145.

Madise, Ü., Kalmo, H., Kask, O. & Pruks, P., 2020. *Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tartu: Sihtasutus Iuridicum.

Männiste, K., 2015. *Kinnipeetavate inimvääriskust alandavate kambritingimustega tekitatud mittevõraldise kahju hüvitamine*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2021. *Kinnipidamiskoha tööjuhend*. Peadirektori 07.09.2021 käskkiri nr 1.1-1/90.

Põhjarannik, 2020. *Tänavalt kainenema toimetatud mees suri arestikambris.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pohjarannik.postimees.ee/7023714/tanavalt-kainenema-toimetatud-mees-suri-arestikambris> [Kasutatud 10.11.2021].

Pärila, P., 2014. *Sunnivahendite kasutamine ning nende fikseerimine Põhja prefektuuri näitel.* Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Pärnmägi, I., 2018. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. *Juridica*. 2018. Nr 10, lk 719-734.

R. O. Süüdistuses KarS § 274 lg 1 järgi kokkuleppemenetluses (2021) 1-21-3826.

Raavik, J., 2021. *Tänavalt kainenema viidud 49-aastane mees suri politseibussis.* [Võrgumaterjal] Leitav <https://tartu.postimees.ee/7316653/tanavalt-kainenema-viidud-49-aastane-mees-suri-politseibussis> [Kasutatud 10.11.2021].

Rahe, A., 2016. *Joobeseisundis isiku kainenemisele paigutamine – kas kohaliku omavalitsuse ülesanne?.* Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool.

Reinson, M., 2015. *Kodututega kaasnevad probleemid Kesklinna politseijaoskonna teeninduspiirkonnas.* Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Riigikogu, 2002. *Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväarikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivne protokoll.* RT II 2006, 24, 63

Sieberk, E., 2015. *Politseieetika: teooria ja praktika.* Paikuse: Sisekaitseakadeemia.

Siseminister, 2011. *Arestimaja sisekorraeeskiri.* Määrus. RT I, 29.07.2020, 4

Siseminister, 2014. *Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokoll'i vorm.* Määrus. RT I, 26.06.2014, 6

Siseminister, 2014. *Tõendusliku alkomeetri ja indikaatorvahendi kasutamise ning nende kasutamise dokumenteerimise kord.* Määrus. RT I, 04.06.2014, 10.

- Skinns, L., 2019. *Police Power and Citizens' Rights*. 1 trükk. London: Routledge.
- Sotsiaalminister, 2014. *Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mittesinemise tuvastamise viisid*. Määrus. RT I, 27.06.2014, 4
- Statman, D., 2000. Humiliation, dignity and self-respect. *Philosophical Psychology*. 13(4), pp. 523-540.
- Tammeveski, K., 2010. *Kaalutusõiguse kohaldmine isikute kainenema toimetamisel Põhja prefektuuri Kesklinna politseijaoskonna näitel*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Toomingas, C, 2016. Inimväärikust alandava kohtlemise kriteeriumid ning nende rakendamine kinnipidamistingimuste hindamisel. *Juridica*. Nr 3, lk 165-174.
- V.L. kaebus Tartu Vangla tekitatud kahju hüvitamiseks*. (2006) 3-3-1-2-06.
- Vabariigi Valitsus, 2007. *Korralduseseaduse eelnõu seletuskiri*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8a9c2286-06fc-65d2-957b-bd9e11a940c4> [Kasutatud 12.01.2022].
- Virkus, S., 2016. *Tallinna Ülikool. Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/vaatlus_ja_selle_liigid.html [Kasutatud 26.03.2022].
- Võlaõigusseadus* (2001) RT I, 08.12.2021, 11
- Välisministeerium, 1984. *Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandavat kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon*. *Välisleping*. RT II 2006, 26,
- Välisministeerium, s.a. *Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon*. *Välisleping*. RT II 2010, 14, 54

Õiguskantsler, 2010. *Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti Põhja Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Tallinna kainestusmaja*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_ppa_pohja_prefektuuri_korrakaitseburoo_arestimaja_tallinna_kainestusmaja.pdf [Kasutatud 27.12.2021].

Õiguskantsler, 2015. *Õiguskantsleri soovitus kinnipeetute surmajuhtumid politseihoonetes 2014. aastal*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_soovitus_kinnipeetute_surmajuhtumid_politseihoonetes_2014._aastal.pdf [Kasutatud 27.12.2021].

Õiguskantsler, 2018. *Kontrollkäik Tallinna kainestusmaja*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollkäik%20Tallinna%20kainestusmaja.pdf [Kasutatud 27.12.2021].

Õiguskantsler, 2012. *Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks vahetu sunni kohaldamise ja tervisekahjustuste dokumenteerimine* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_soovitus_vahetu_sunni_kohaldamise_ja_tervisekahjustuste_dokumenteering.pdf [Kasutatud 02.05.2022].

Õiguskantsler, s.a.. *Põhimõisted*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oiguskantsler.ee/et/põhimõisted-0> [Kasutatud 26.03.2022].

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 12.01.2022].

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/ettekavatsetud_valim.html [Kasutatud 21.10.2021].

X. Kaebus kahju hüvitamise nõudes 5000 eurot Tallinna Vangla ja Justiitsministeeriumi vastu seoses Tallinna Vangla ja Justiitsministeeriumi surverühma ametnike 03.12.2018 toiminguga (2020) 3-19-549.

Xu kaebus Tallinna Vanglas inimväärikust alandavate tingimustega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamiseks (2021) 3-19-1426.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1 – Lõputöö uuringu etapid (autori koostatud)	lk 23
Tabel 1 – Vaatluse kategooriad ja koodid (autori koostatud)	lk 26
Joonis 2 – Ametnike käitumine isiku kainenema toimetamise jaotus (autori koostatud)	lk 27
Joonis 3 – Koht kust isikud kainenema toodi lähtuvalt vaatluse ja dokumendianalüüsist (autori koostatud)	lk 29
Joonis 4 – Ametnike poolt sunni kasutamise jaotus (autori koostatud)	lk 31
Tabel 2 – Dokumendianalüüsi kategooriad ja koodid (autori koostatud)	lk 32

Lisa 1. Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokoll

Siseministri 14. detsembri 2009. a määruse nr 65
"Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokoll vorm"
lisa

(Siseministri 02. mai 2011. a määruse nr 11 sõnastuses)
[RT I, 06.05.2011, 2 – jõust 09.05.2011]

_____ (politseiasutuse struktuuriüksus)

_____ (aadress)

Joobeseisundis isiku kainenemisele toimetamise P R O T O K O L L

" ____ " ____ 20 ____ a. kell ____ (koostamise koht)

_____ (protokoll koostaja ametinimetus ning ees- ja perekonnanimi)

Kainenemisele toimetatud isik :

Eesnimi _____ Perekonnanimi _____

Isikukood _____ (või sünniaeg ja koht)

Elukoht _____

Isik tuvastatud _____
(dokumendi nimetus, number ja väljaandmise aeg, isiku või tunnistajate ütluste põhjal või muul viisil)

Kainenemisele toimetamise aeg, koht ja alus: „ ____ “ ____ 20 ____ a.

_____ (koht, kust isik kainenemisele toimetati)

Indikaatorvahendi näit : _____
(mõõteriista mark ja seeria nr, mõõtetulemus)

Tõendusliku alkomeetri näit: _____
(mõõteriista mark ja seeria nr, mõõtetulemus)

1. kainenemisele toimetamine on vältimatu isikust endale või teisele isikule lähtuva vahetu ohu tõrjumiseks (PPVS § 7²⁹ lg 1)

_____ (vahetu ohu kirjeldus)

2. alaealist ei ole võimalik kinnipidamiskohajärgse prefektuuri piires üle anda täiskasvanud perekonnaliikme, hooldaja või eestkostja hoole alla (PPVS § 7²⁹ lg 2)

3. isik on keeldunud joobeseisundi kontrollimisest indikaatorvahendiga või selle tuvastamisest tõendusliku alkomeetriga või ei ole võimeline järgima indikaatorvahendi või tõendusliku alkomeetri kasutamise protseduuri (PPVS § 7²⁹ lg 3 p 1)

4. isikult on võetud bioloogilise vedeliku proov joobe tuvastamiseks ja joobeseisundi tuvastamine bioloogilise vedeliku proovi uuringuga ei ole kohe võimalik (PPVS § 7²⁹ lg 3 p 2)

Isiku vaatluse tulemus: _____
(visuaalselt avastatud tervisekahjustused, haiguslikud nähtud, hinnang tervisele seisundile)

Isiku asjade läbivaatamise tulemus _____

(üleriiete ja jalatsite kirjeldus)

Võeti hoiule : _____

(raha summa sõnades, paberiraha puhul eri rahamärkide arv, dokumendid ja muud esemed, sh üleriided ja jalatsid)

Hoiule võetud asjad asuvad: _____

(nende hooldamise koht)

Isiku suhtes rakendati sündi kainenemisele toimetamisel, sunni vahend ja selle kasutamise põhjus:

otsene enesevigastuse oht vägivalda oht teise isiku suhtes

füüsiline jõud sidumisvahend käeraud

(füüsilise jõu kasutamise kirjeldus)

Sunni rakendamise kestus: _____

(rakendamise alguse kellaeg ja lõpu kellaeg, ametniku ees- ja perekonnanimi ning allkiri)

Isiku toimetasid kainenemisele: _____

(ees- ja perekonnanimi, ametikoht, allkiri)

(ees- ja perekonnanimi, ametikoht, allkiri)

Protokolli koostaja: _____ (allkiri)

Isiku avaldused ja taotlused: _____

Tervishoiutõõtaja mäрге (täidetakse juhul, kui isikule on kutsutud tervishoiutõõtaja isiku tervisliku

seisundi kohta hinnangu andmiseks): _____

(kuupäev, kellaaeg ja hinnang isiku tervisliku seisundi kohta, arsti ees- ja perekonnanimi, allkiri)

või andmed kiirabiüksuse koosseisus olnud meditsiinitõõtaja ning mäрге kiirabikaardi lisamise kohta)

Isik kainenenes ja vabastati: " _____ " _____ 20 ____ .a. kell _____

Hoiule võetud raha, väärtesemed, dokumendid ja protokollis märgitud ja protokolli märgitud muud esemed sain kätte.

pretensioone ei ole: _____ (isiku allkiri) pretensioone on: _____ (isiku allkiri)

Tagastamata jäetud asi või ese ja tagastamata jätmise alus: _____

(kui alustati menetlas, siis menetlase liik ja number)

Isiku allkiri: _____ Allkirja andmisest keeldumine: _____

(mäрге ning ametniku perekonnanimi ja allkiri)

Isiku vabastanud ametnik: _____

(isiku vabastanud ametniku perekonnanimi ja allkiri)

(Siseminister, 2014).

Lisa 2. Vaatlusprotokoll

Vaatluse kuupäev ja kell		
Kainenema toodud isiku Sugu (N/M)		
Isiku kainenema toimetamise Aeg ja koht		
Kas kainenema toodud isik on kodutu, kindla elukohaga.		
Kainenema toimetatud isiku kindel elukoht Tallinn (Jah/ei)		
Kainenema toodud isiku vigastused (kas hiljem on protokollis kajastatud)		
Isikuga suhtlemine (selgitamine, rahustamine, provotseerimine, solvav)		
Ametniku käitumine (rahulik, kiirustav, agressiivne, mõnitav, sõbralik, rohke huumoriga jne..)		
Kainenemise toimetamiseks oli alus?		

Kainenema toimetamise alus/põhjus		
Vahetu sunni kasutamine (käeraudade kasutamine, füüsiline jõud, muu vahend/tegutsemine)		
Ametnike poolt turvakontrolli läbiviimine kainestusmajas (samast soost?)		
Isiku ja asjade läbivaatus enne kambrisse toimetamist – kuidas, põhjus ning isiku läbivaatuse korral teostab samast soost isik?		
Kainenema toimetatud isikute asjade käsitlemine (viskamine, loopimine)		
Isiku toimetamine kambrisse (lohistamine, kõnnib ise, muu vahendi kasutamine)		
Tingimused kambris (kas saab madratsi, kas riided jäeti selga, muud tähelepanekud)		

Protokolli täitmine (aeg, kui põhjalik, vigade esinemine)		
Vaatluse lõpus kainenema toimetatud isikute arv kokku (sh naised ja mehed eraldi)		
Muud tähelepanekud, mis on inimväärikust alandav		

Lisa 3. Dokumendianalüüsiks koostatud tabel

Kainenema toimetatud kuupäev ja kellaeg	
Koht, kust kainenema toimetati	
Isiku sugu ja vanus	
Elukoht (Tallinn või tallinnast väljas)	
Alus kainenema toimetamisele (millest seisnes)	
Kas alus kainenema toimetamiseks on õigustatud (autori arvamus)	
Sunni kasutamine ja kaua	
Kas isikute asjade kirjeldamise ruum on piisav. Kas esineb puudusid?	
Muud protokolliga kaasas olnud dokumendid	
Muud tähelepanekud	